

PĀRSKATS
par nepilngadīgo noziedzības
stāvokli un noziedzīgos
nodarījumos cietušajiem
bērniem
2023. gadā

Rīga 2024

Saturs

IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI:	3
1. NEPILNGADĪGO IZDARĪTIE LIKUMPĀRKĀPUMI	5
1.1. Administratīvie pārkāpumi	5
1.2. Noziedzīgie nodarījumi	10
1.3. Aizturētie, apcietinātie, apsūdzētie un notiesātie	14
2. CIETUŠIE BĒRNI	23
2.1. Noziedzīgos nodarījumos cietušie bērni	23
2.2. Bērnu tiesību pārkāpumi	27
2.3. Negadījumos un interneta vidē cietušie nepilngadīgie	36
2.4. Valsts kompensācijas nepilngadīgajiem	39
2.5. Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība nepilngadīgajiem	40
3. PREVENTĪVIE PASĀKUMI	42
3.1. VP VEIKTIE PREVENTĪVIE PASĀKUMI	42
3.2. IEVP VEIKTIE PREVENTĪVIE PASĀKUMI	48
3.3. VPD VEIKTIE PREVENTĪVIE PASĀKUMI	49
3.4. BAC VEIKTIE PREVENTĪVIE PASĀKUMI	50
4. KONSTATĒTĀS PROBLĒMAS - IZAICINĀJUMI	51

Izmantotie saīsinājumi:

AAL	Administratīvās atbildības likums
APAS	Administratīvo pārkāpumu procesa atbalsta sistēma
ASV FIB	Amerikas Savienoto Valstu Federālais izmeklēšanas birojs
BTAL	Bērnu tiesību aizsardzības likums
CSL	Ceļu satiksmes likums
CSN	Ceļu satiksmes negadījums
DWH	Datu noliktavas risinājums
IeM	Iekšlietu ministrija
IeM IC	Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs
IeVP	Ieslodzījuma vietu pārvalde
KL	Krimināllikums
KPL	Kriminālprocesa likums
KRASS	Kriminālprocesa informācijas sistēma
LIA	Latvijas Interneta asociācija
LR	Latvijas Republika
NPUG	Nepilngadīgo pagaidu uzturēšanas grupa
NMPD	Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests
NPAIS	Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēma
PMLP	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
TM	Tieslietu ministrija
BAC	Bērnu aizsardzības centrs
BAC BTAD	Bērnu aizsardzības centra Bērnu tiesību aizsardzības departaments
VP	Valsts policija
VP GKrPP KiAP	Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Kibernozieģumu apkarošanas pārvalde
VPD	Valsts probācijas dienests
VUGD	Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests

KOPSAVILKUMS

Iekšlietu ministrija ir sagatavojusi pārskatu par situāciju nepilngadīgo noziedzības jomā, nepilngadīgo tiesību pārkāpumiem un noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem. Pārskats ir tapis sadarbībā ar Valsts policiju, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestu, Tieslietu ministriju, Tiesu administrāciju, Valsts probācijas dienestu, Ieslodzījuma vietu pārvaldi, Bērnu aizsardzības centru un LIA Latvijas Drošāka interneta centru.

Situācijas aprakstā sniegta informācija par nepilngadīgo personu izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem un noziedzīgajiem nodarījumiem, apcietinātajiem un notiesātajiem nepilngadīgajiem, analizētas tendences un veikts statistikas datu izvērtējums par cietušajiem bērniem. Izmaiņu tendences analizētas pret rādītājiem 2022. gadā.

2023. gadā valstī kopā uzsākti 8208 administratīvā pārkāpuma procesi par nepilngadīgo izdarītajiem pārkāpumiem un uzsākti administratīvā pārkāpuma procesi pret 6780 nepilngadīgām personām vecumā no 14 līdz 17 gadiem.

Visvairāk nepilngadīgie pastrādā noziedzīgus nodarījumus pret īpašumu, kas sastāda 65 % no visiem nepilngadīgo izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, 12,7 % ir noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar apreibinošu vielu lietošanu, iegādāšanos, glabāšanu, izgatavošanu, pārvadāšanu un pārsūtīšanu, 6 % pret tikumību un dzimumneaizskaramību, 6,6 % pret personas veselību un 1,4 % huligānisms. Lielāko daļu no nepilngadīgo izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem veido mazāk smagi noziegumi – 63,4 %, tiem seko smagi noziegumi – 25 %. 2023. gadā sevišķi smagi noziegumi sastāda 8 % no nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījuma skaita, kriminālpārkāpumi sastāda 3,1 %.

Apcietināto un notiesāto nepilngadīgo skaita dinamika ir diezgan stabila. 2023. gadā krimināllietās notiesāti 114 nepilngadīgie. 2023. gada beigās Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem un Ilūciema cietuma audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem nodaļā atradās 30¹ jaunieši, no tiem 10 nepilngadīgie apcietinātie un 4 apcietinātie jaunieši, kuri saskaņā ar Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 18. panta piektās daļas nosacījumiem pēc astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieka lēmumu bija atstāti Cēsu Audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem izmeklēšanas nodaļā līdz tiesas nolēmuma spēkā stāšanās dienai, kā arī 5 nepilngadīgie notiesātie (no tiem viena nepilngadīgā notiesātā) un 11 notiesātie jaunieši, kas sasnieguši astoņpadsmit gadu vecumu un ar izvērtēšanas komisijas lēmumu bija atstāti Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem līdz mācību gada beigām vai soda termiņa beigām resocializācijas rezultātu nostiprināšanai un vispārējās vai profesionālās izglītības iegūšanai. Nepilngadīgo ieslodzīto rādītāji pēdējo gadu laikā nemainīgi saglabājas līdz 1% robežās no ieslodzīto kopskaita. Analizējot datus par nepilngadīgo notiesāto atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riskiem, ir novērojama tendence pieaugt nepilngadīgajiem notiesātajiem konstatētā atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riskam.

2023. gadā VPD uzraudzībā atradās 196 nepilngadīgie, kas sastāda 4% no visām probācijas uzraudzībā esošajām personām.

Noziedzīgos nodarījumos cietušo bērnu skaits nav samazinājies. No 585 noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem 50,2% cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, 18,3% no cietsirdības un vardarbības, 11,7% no mantiskiem noziegumiem un 12,4% no noziedzīgiem nodarījumiem pret dzīvību un veselību.

SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS

¹ Turpmāk Pārskatā tiek atspoguļoti apkopoti dati par ieslodzījuma vietās esošo nepilngadīgo skaitu: 2023.gada beigās ieslodzījuma vietās atradās 30 nepilngadīgie, no tiem 14 apcietinātie un 16 notiesātie, respektīvi, "nepilngadīgo" skaitā ietilpst visi ieslodzītie, kuri atrodas audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem un tās nodaļā.

1. Nepilngadīgo izdarītie likumpārkāpumi

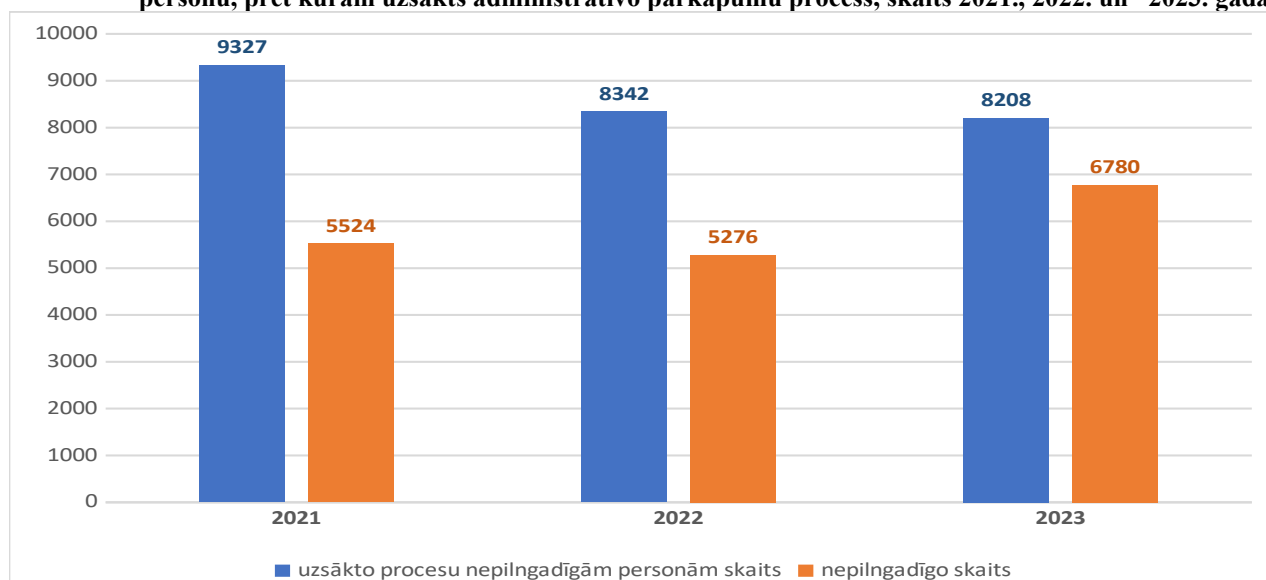
1.1. Administratīvie pārkāpumi

Jāatzīmē, ka 2023. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu valstī kopumā pieaudzis pieņemto lēmumu skaits par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu – no 294 908 lēmumiem 2022. gadā līdz 334 378 lēmumiem 2023. gadā, kā arī pieaudzis personu skaits, pret kurām pieņemti lēmumi par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu, no 167 650 personām 2022. gadā līdz 285 908 personām 2023. gadā. Samazinājies par nepilngadīgo izdarītājiem pārkāpumiem pieņemto lēmumu par administratīvo pārkāpuma procesa uzsākšanu skaits, savukārt pieaudzis nepilngadīgo personu skaits, pret kurām tika uzsākti administratīvā pārkāpuma procesi (skat. 1. attēlu).

2023. gadā valstī kopā uzsākti 8208 (-134) administratīvā pārkāpuma procesi par nepilngadīgo izdarītājiem pārkāpumiem un pret 6780 (+1504) nepilngadīgām personām vecumā no 14 līdz 17 gadiem uzsākti administratīvā pārkāpuma procesi.

2023. gadā nepilngadīgo, kas izdarījuši administratīvos pārkāpumus īpatsvars sastāda 2,3% no kopējā personu, kas izdarījušas administratīvos pārkāpumus skaita (2022. gadā – 3,14 %).

1. attēls. Uzsākto administratīvo pārkāpumu procesu skaits pret nepilngadīgām personām un nepilngadīgo personu, pret kurām uzsākts administratīvo pārkāpumu process, skaits 2021., 2022. un 2023. gadā.

Avots: VP (IeM IC)

Lielākā daļa administratīvo pārkāpumu procesu ir uzsākti par smēķēšanu, tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču iegādāšanas vai glabāšanu (34,4%) un par alkoholisko dzērienu lietošanu vai atrašanos alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu ietekmē, tai skaitā narkotisko un psihotropo vielu lietošanu, neatļautu glabāšanu, iegādāšanos nelielā apmērā (26,5%). Detalizēts saraksts ar uzsāktajiem administratīvo pārkāpumu procesiem ir 1. tabulā.

1. tabula. Uzsākto administratīvo pārkāpuma procesu pret nepilngadīgām personām skaits 2021., 2022. un 2023. gadā.

	2021. g	2022. g	2023.g	+/- ²
Kopā pēc nozaru likumu pantiem (tai skaitā):	9327	8342	8208	-134
Par enerģijas dzērienu lietošanu, ja to izdarījis bērns - <i>BTAL 77.p. pirmā daļa.</i>	12	8	16	+8
Alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu lietošana vai atrašanās alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu ietekmē, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais - <i>BTAL 77.p. otrā daļa.</i>	1750	1830	1790	-40
Alkoholisko dzērienu iegādāšanās, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais- <i>BTAL 77.p. trešā daļa.</i>	52	52	35	-17
Par smēķēšanu, ja to izdarījis nepilngadīgais - <i>BTAL 78.p. pirmā daļa.</i>	961	1600	1413	-187
Par tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču vai to uzpildes tvertņu iegādāšanos vai glabāšanu, ja to izdarījis bērns - <i>BTAL 78.p. otrā daļa.</i>	476	1149	1414	+265
Par bērnu, kurš nav sasniedzis 16 gadu vecumu, atrašanos publiskā vietā nakts laikā bez pilngadīgas personas, kura atbildīga par bērna uzraudzību, klātbūtnes - <i>BTAL 87.p.</i>	147	133	225	+92
Par vielu, kuras var tikt izmantotas narkotisko vai psihotropo vielu nelikumīgai izgatavošanai (prekursoru), neatļautu iegādāšanos vai glabāšanu nelielā apmērā bez nolūka tās realizēt - <i>Narkotisko un psihotropo vielu un zāļu, kā arī prekursoru likumīgās aprites likuma 46.p.</i>	2	0	0	+/-0
Par narkotisko vai psihotropo vielu neatļautu iegādāšanos vai glabāšanu nelielā apmērā bez nolūka tās realizēt vai narkotisko vai psihotropo vielu neatļautu lietošanu - <i>Narkotisko un psihotropo vielu un zāļu, kā arī prekursoru likumīgās aprites likuma 48.p. pirmā daļa.</i>	326	398	353	-45
Ļaunprātīga nepakļaušanās policijas iestādes darbinieka, robežsarga vai zemessarga likumīgam rīkojumam vai prasībai - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 4.p.</i>	57	63	40	-23
Sīkais huligānisms - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 11.p. pirmā daļa.</i>	237	322	357	+35
Maznozīmīga miesas bojājuma tīša nodarīšana - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 12.p. pirmā daļa.</i>	67	104	86	-18
Maznozīmīga miesas bojājuma tīša nodarīšana, ja tas izdarīts pret personu, ar kuru pārkāpējs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru pārkāpējs ir vai ir bijis pastāvīgās intīmās attiecībās, vai pret personu, ar kuru pārkāpējam ir kopīga (nedalīta) saimniecība - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 12.p. otrā daļa.</i>	1	1	2	+1
Dzelzceļa transporta līdzekļu lietošanas noteikumu pārkāpšana - <i>Dzelzceļa likuma 45.p.</i>	2	0	0	+/-0
Pašvaldību saistošo noteikumu pārkāpumi	83	71	27	-44
Jaunas tiesību normas				
Pret personu vērsta agresīva uzvedība - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 11.p.</i>	-	10	41	+31
Totalitāro režīmu simbolu izmantošana publiskā vietā - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes,</i>	-	1	0	-1

² Salīdzinājums ar 2022. gada rādītājiem

<i>sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 13.p.</i>				
Militārās agresijas un kara noziegumu slavinošu simbolu izmantošana publiskā vietā - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 13.¹p.</i>	-	2	2	+/-0

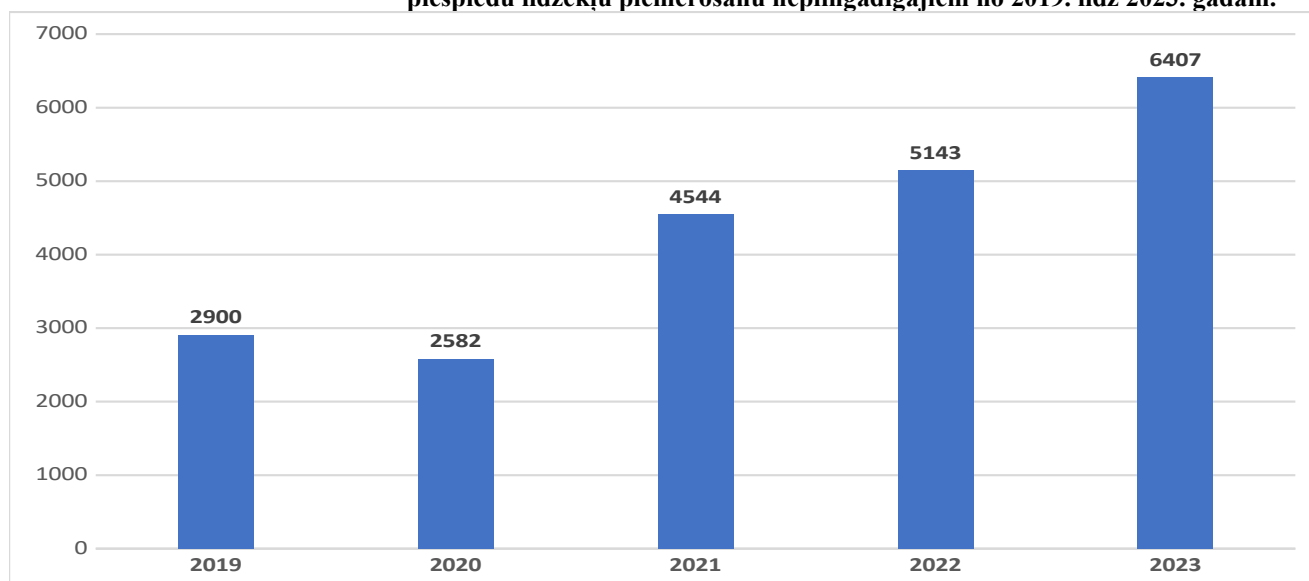
Avots: VP (IeM IC)

Svarīga loma bērnu noziedzības novēršanā ir likumam “Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem”. Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi nodrošina iespēju reaģēt uz bērna pārkāpumiem, kas nav sasnieguši kriminālatbildības un administratīvās atbildības vecumu, piemērojot citus sodam alternatīvus veidus, lai palīdzētu bērnam mainīt attieksmi un atturētu viņu no jauna likumpārkāpuma izdarīšanas.

AAL nosaka, ka bērnam par administratīvo pārkāpumu, prioritāri piemēro audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus, savukārt administratīvo sodu piemēro tikai tad, ja audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana konkrētajā gadījumā nav lietderīga.

Pēc IeM IC datiem, 2023. gadā pašvaldību administratīvās komisijas pieņēma - 6407 lēmumus³ par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem par viņu izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem, kas ir par 1264 lēmumiem vairāk nekā 2022. gadā (skat. 2. attēlu).

2. attēls. Pašvaldību administratīvo komisiju pieņemto lēmumu skaits par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgajiem no 2019. līdz 2023. gadam.

Avots: IeM IC

2023. gadā pašvaldību administratīvās komisijas ir pieņēmušas 4180 lēmumus nepilngadīgajam izteikt brīdinājumu, 2257 lēmumus - noteikt uzvedības ierobežojumus. Tāpat 41 gadījumā komisija lēmusi nodot bērnu galvojumā vecākiem vai aizbildņiem, kā arī citām personām, iestādēm vai organizācijām, bet 12 gadījumos nepilngadīgajiem uzlikts par pienākumu atvairties cietušajām personām, ja tās piekrīt tikties ar vainīgo, un 5 gadījumos nepilngadīgajiem uzlikts pienākums ārstēties no atkarībām.

2023. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi likumā “Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem”, ar kuriem audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu klāsts tika papildināts ar probācijas novērošanu. Probācijas novērošanas ietvaros VPD veic probācijas klienta uzvedības kontroli, iesaista probācijas klientu viņa vecumam, psiholoģiskajām īpašībām un attīstības līmenim piemērotos un atbalsta vajadzību un resursu novērtējumam atbilstošos sociālās

³ Dati nav pilnīgi, jo ne visas pašvaldības sniedz informāciju IeM IC

uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas pasākumos, kā arī organizē starpinstitūciju sadarbības sanāksmes, lai koordinētu probācijas klientam VPD un citu institūciju kompetences ietvaros nodrošināmos pasākumus un mazinātu risku, ka probācijas klients izdara jaunu likumpārkāpumu. Probācijas novērošanas laikā VPD piesaista pakalpojumus, kas ir nepieciešami, lai nodrošinātu bērna sociālās uzvedības korekciju un sociālo rehabilitāciju, un finansē šādu pakalpojumu izmaksas.

2023. gadā VPD saņēma izpildei 11 lēmumus, ar kuriem bērniem piemērota probācijas novērošana, vienam bērnam probācijas novērošana piemērota saskaņā ar KL 66. panta (Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana nepilngadīgajiem) nosacījumiem.

VP Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Prevencijas nodaļas NPUG (līdz 2023. gada 1. septembrim - Nepilngadīgo lietu nodaļa) veic VP profilakses iestādes funkciju BTAL 38. panta trešajā daļā noteiktās normas izpratnē. BTAL 59. panta pirmās daļas 1.–7. punktā uzskaitītajos gadījumos bērnu pašlaik var nogādāt arī NPUG, kur tas tiek īslaicīgi uzturēts, ja bērnu četru stundu laikā nav iespējams nodot bērna likumiskajam pārstāvim, audžuģimenei, aizbildnim, bērnu aprūpes iestādei, kuru viņš pametis, vai to pilnvarotai personai.

Pēc NPUG statistikas datiem pēdējos gados nodaļā tiek ievietoti vidēji 150 bērni. Lielākā daļa no tiem ir 15 – 16 gadus veci bērni, kā arī tie, kuru aprūpi veic tikai viens no vecākiem (skat. 2. tabulu).

2. tabula. NPUG ievietoto bērnu skaits no 2019. līdz 2023. gadam.

NPUG ievietoto bērnu skaits	2019	2020	2021	2022	2023
Kopējais NLN ievietoto bērnu skaits, no tiem:	260	116	88	122	168
Dzīvo					
LR	256	115	87	122	165
Rīgā un Rīgas novadā	169	70	52	77	89
Citos Latvijas novados	87	45	35	43	76
Citā valstī	4	1	1	2	3
Pēc dzimuma					
Meitenes	84	42	33	51	60
Zēni	176	74	55	71	108
Pēc vecuma:					
līdz 7 gadiem	1	1	0	1	0
no 8-10 gadiem	3	3	0	1	1
no 11-14 gadiem	68	20	23	42	60
no 15-16. gadiem	105	54	40	56	74
no 17-18. gadiem	83	37	25	22	33
aprūpi veic tikai viens vecāks	212	93	72	95	104
bez vecāku gādības palikušie	48	23	16	27	64
nemācās	44	25	16	22	41
mācās skolā	216	91	72	100	127
4h laikā no aizturēšanas nav nodoti bērnu vecākiem	256	116	88	121	168
nelikumīgi šķērsojuši Latvijas Republikas robežu	0	0	0	1	0
saskaņā ar tiesas nolēmumu, prokurora norādījumu, izmeklēšanas iestādes lēmumu	4	0	0	0	0
Atdoti:					

vecākiem vai viņus aizvietojošām personām	178	73	67	80	92
aprūpes iestādēm, internātskolām	44	19	9	16	45
ievietoti bērnu aprūpes iestādēs, internātskolās, krīzes centros	20	8	4	14	11
medicīnas iestādei	8	4	3	6	3

Avots: VP

Jānorāda, ka ievērojama daļa no NPUG ievietotajiem bērniem ir tādi, kas atrodas apreibinošo vielu ietekmē, jo tos neuzņem ārstniecības iestāde, bērnu nav iespējams nogādāt un nodot viņu krīzes centrā vai bērnu aprūpes iestādē, jo krīzes centra iekšējās kārtības noteikumi liedz uzņemt šādus bērnus. Jāatzīmē, ka NPUG nav diennakts medicīnas personāla, kurš varētu novērot apreibinošu vielu iespaidā esoša bērna veselības stāvokli, lai izslēgtu jebkāda veida bērna veselības stāvokļa apdraudējumu.

2023. gadā no 168 (+46) NPUG ievietotajām personām 42 (+1) personas atradās apreibinošo vielu ietekmē (alkoholisko dzērienu un narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē) – 6 bija iespējamā narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē un 36 - alkoholisko dzērienu ietekmē. Jānorāda, ka no 42 nepilngadīgām personām tikai 3 nepilngadīgās personas Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests hospitalizēja uz ārstniecības iestādi.

Ne visos gadījumos bērni vai bērni, kas atrodas apreibinošo vielu iespaidā, tiek ievietoti ārstniecības iestādēs, kā arī ne visiem ievietošana stacionārā ir nepieciešama. Bērniem apreibinošo vielu iespaidā būtu jānodrošina gan droša vieta, lai atgūtos no reibuma stāvokļa, gan atkarību izraisošo vielu lietošanas profilaktiska konsultācija, kā arī citi iespējamie nepieciešamie pakalpojumi, kas nav NPUG kompetencē. Tāpat būtu jāsaprot, vai ģimenei, no kuras bērns nāk, nav nepieciešams sociālais un psihosociālais atbalsts.

Saskaņā ar BTAL 58. panta trešo daļu VP var ņemt profilaktiskajā uzskaitē bērnus, kuri norādīti šā panta otrās daļas 1. - 6. punktā⁴, kā arī citus bērnus, kuriem pašvaldībā iekārtota profilakses lieta, ja izstrādātā uzvedības sociālās korekcijas programma paredz policijas līdzdalību konkrētajā lietā.

2023. gadā individuālās prevencijas uzskaitē atradās 579 nepilngadīgie, kas, salīdzinot ar 2022. gadu, ir par 94 mazāk (skat. 3. tabulu).

Jānorāda, ka to nepilngadīgo īpatsvars, kuri, atrodoties prevencijas uzskaitē, atkārtoti izdara noziedzīgus nodarījumus vai administratīvos pārkāpumus, ir samērā augsts (skat. 3. tabulu).

3. tabula. Nepilngadīgo prevencijas uzskaitē atradās personās no 2019. līdz 2023. gadam.

	2019	2020	2021	2022	2023
Individuālās prevencijas uzskaitē atradās personas (skaits)	1234	1012	786	673	579
Uzņemti uzskaitē	520	357	245	273	207
Personu, kuras, atrodoties uzskaitē, izdarīja noziedzīgu nodarījumu (%)	17,5%	18%	18,1%	18,6%	18,4%
Personu, kuras, atrodoties uzskaitē izdarīja administratīvo pārkāpumu (%)	39,3%	34,8%	50,5%	42,6%	37,4%

Avots: VP

⁴ ⁵ 1) izdarījis noziedzīgu nodarījumu;

2) atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet sods nav saistīts ar brīvības atņemšanu;

3) atbrīvots no kriminālatbildības;

4) atbrīvots no ieslodzījuma vai soda izciešanas vietas;

5) izdarījis Krimināllikumā paredzētās prettiesiskās darbības pirms 14 gadu vecuma sasniegšanas;

6) vairāk nekā divas reizes izdarījis administratīvo pārkāpumu;

Saskaņā ar BTAL 58. panta otro daļu pašvaldībām jāiekārto profilakses lieta un jāizstrādā uzvedības sociālās korekcijas programma katram bērnam, kuri norādīti šā panta otrās daļas 1. - 7. punktā.⁵

Kā liecina IeM IC NPAIS ievadītie dati, 2023. gadā pašvaldību dienestos tika uzsāktas 173 (-95) uzvedības sociālās korekcijas programmas. 2023. gadā uzvedības sociālās korekcijas programmas tika izstrādātās 168 (-86) bērniem.

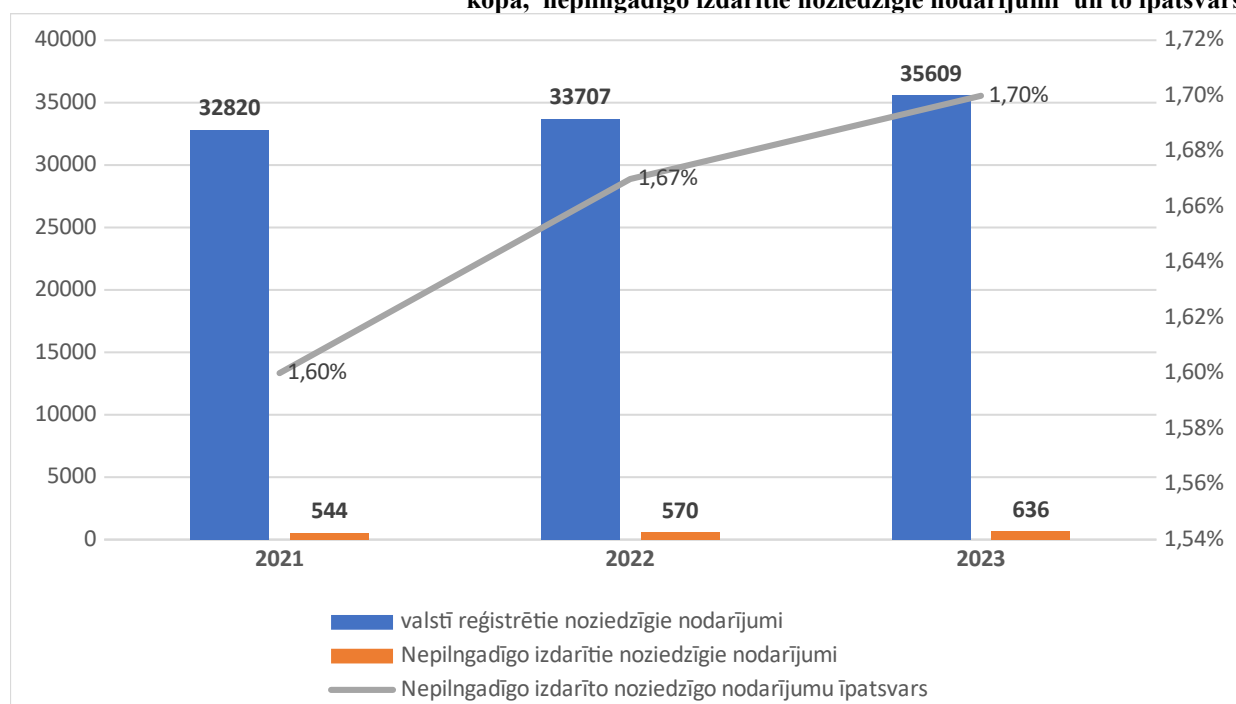
1.2. Noziedzīgie nodarījumi

IeM IC apkopotā statistika par reģistrētajiem noziedzīgiem nodarījumiem un tos izdarījušajām personām, kā arī citu institūciju apkopotie statistikas dati attiecībā uz nepilngadīgajiem kopumā liecina par nepilngadīgo noziedzības līmeņa un citu likumpārkāpumu tendencēm.

Izvērtējot IeM IC statistikas datus 2022. un 2023. gadā, vērojams, ka valstī reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits ir pieaudzis, tai skaitā palielinājies arī nepilngadīgo⁶ izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits.

2023. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu īpatsvars attiecībā pret valstī reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaitu būtiski nav mainījies un veido 1,7% (skat. 3. attēlu).

3. attēls. Reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits 2021., 2022. un 2023. gadā kopā, nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi⁷ un to īpatsvars.

Avots: VP (IeM IC)

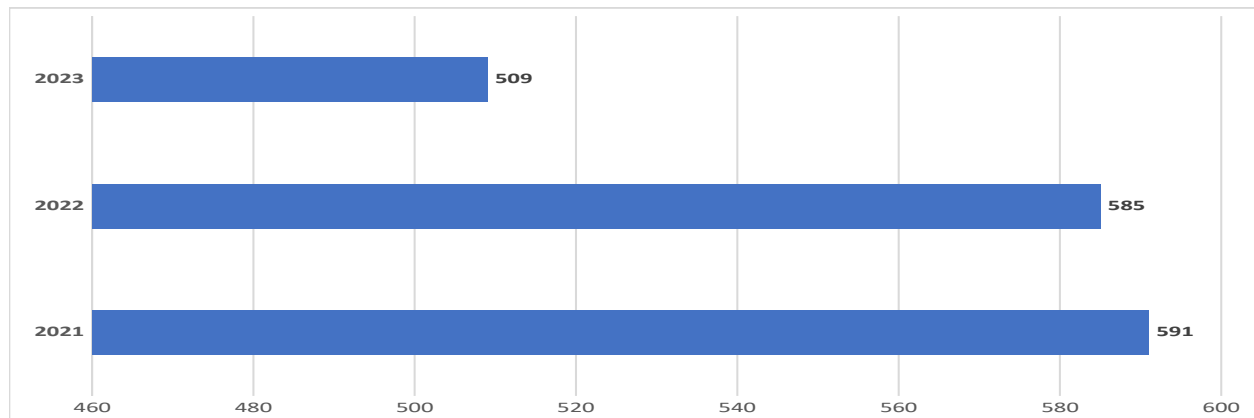
⁵) ubago, klaiņo vai veic citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības

⁶ Saskaņā ar KL 11.pantu (Vecums, ar kuru iestājas kriminālatbildība) pie kriminālatbildības saucama fiziskā persona, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Mazgadīgais, tas ir, persona, kas nav sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu, pie kriminālatbildības nav saucams.

⁷ Noziedzīgo nodarījumu skaits, kuros ir nepilngadīgie par kuriem KRASS ir ievadīts lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu, lēmums par personas atzīšanu par aizdomās turētu.

Savukārt nepilngadīgo personu, kas, iespējams⁸, izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, skaits samazinājies par 13 % - no 585 personām 2022. gadā līdz 509 personām 2023. gadā. (skat. 4. attēlu).

4. attēls. Nepilngadīgo personu skaits, kas izdarījušas noziedzīgus nodarījumus 2021., 2022., un 2023. gadā⁹

Avots: VP (IeM IC)

Noziedzīgo nodarījumu izdarījušo bērnu īpatsvars no valstī visiem reģistrētajiem bērniem vecumā līdz 18 gadiem (neieskaitot)¹⁰ saglabājas zems, un pārskata periodā nepārsniedz -1%, piemēram, 2023. gadā tie bija 0,13 % no visiem valstī reģistrētajiem bērniem.

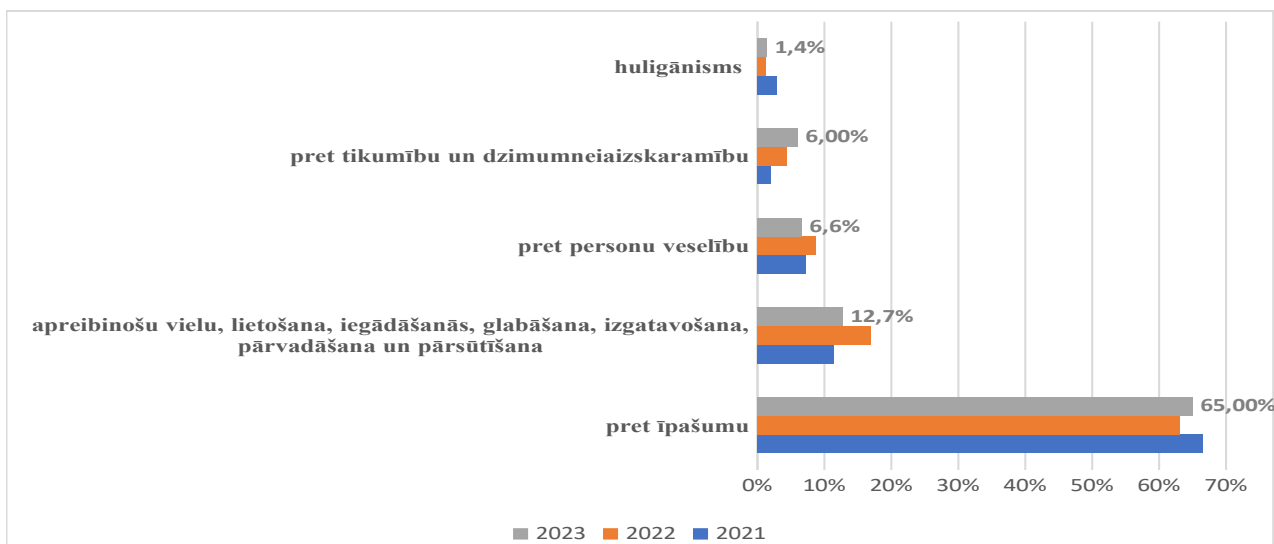
Visizplatītākie noziedzīgie nodarījumi, ko pastrādā nepilngadīgas personas, ir noziedzīgie nodarījumi pret īpašumu. To īpatsvars pret visiem nepilngadīgo personu izdarītājiem noziedzīgiem nodarījumiem 2023. gadā veidoja - 65 % (2022.g. - 63,1 %) , kas ir par 1,9 % vairāk nekā 2022. gadā. Savu aktualitāti joprojām saglabā arī noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar apreibinošu vielu lietošanu, iegādāšanos, glabāšanu, izgatavošanu, pārvadāšanu un pārsūtīšanu, kas 2023. gadā bija 12,7 % (2022 - 17 % (- 4,3 %)) no kopējā nepilngadīgo pastrādāto noziedzīgo nodarījumu skaita. Noziedzīgo nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību īpatsvars 2023. gadā bija 6 % (2022.g. - 4,4 % (+1,6 %)), pret personas veselību - 6,6 % (2022. - 8,8 % (- 2,2 %)) un huligānisms - 1,4 % (2022 - 1,2 % (+ 0,2 %)). (skat. 5. attēlu).

5. attēls. Visizplatītākie nepilngadīgo pastrādātie noziedzīgie nodarījumi 2021., 2022. un 2023. gadā (%).

⁸ Nepilngadīgo personu skaits, attiecībā uz kurām atskaites periodā KRASS ievadīts lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu (ja kriminālprocesa figurē persona pret kuru uzsākts kriminālprocess), lēmums par personas atzīšanu par aizdomās turēto.

⁹ Nepilngadīgo personu skaits, par kurām KRASS ievadīts lēmums atzīt par aizdomās turēto un lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu pret personu (ja kriminālprocesa figurē persona pret kuru uzsākts kriminālprocess).

¹⁰ Datu par valstī reģistrētajiem bērniem avots: PMLP Fizisko personu reģistra dati

Avots: VP (IeM IC)

2023. gada 12 mēnešos reģistrēti nepilngadīgo izdarītie noziedzīgi nodarījumi, kuri kvalificējami pēc KL pantiem (skat. 4. tabulu):

4. tabula. Nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits pēc KL panta 2021., 2022. un 2023. gadā.

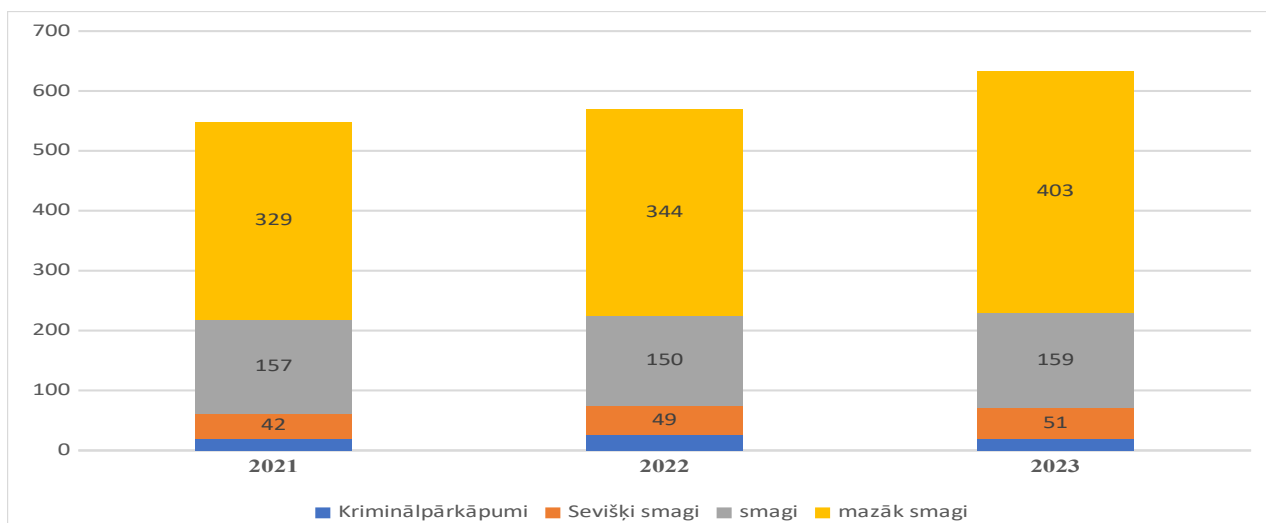
KL pants	2021.g.	2022.g.	2023.g.
78.p. - nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana	0	0	0
93.p. - valsts simbolu zaimošana	1	0	0
116.p. - slepkavība	1	2	2
117.p. - slepkavība pastiprinošos apstākļos	0	3	1
118.p. - slepkavība sevišķi pastiprinošos apstākļos	0	0	0
125.p. - tīšs smags miesas bojājums	4	1	1
126.p. - tīšs vidēja smaguma miesas bojājums	11	15	12
130.p. tīšs viegls miesas bojājums	23	27	17
131.p. - miesas bojājums aiz neuzmanības	0	2	5
132.p. - draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu	2	0	3
153.p. – personas nolaupīšana	0	0	1
159.p. - izvarošana	5	7	9
160.p. - vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana	6	15	14
162.p. - pavešana netiklībā	0	3	3
166.p. - pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana	12	4	12
175.p. - zādzība	78	83	81
176.p. - laupīšana	26	33	46
177.p. - krāpšana	3	4	4
179.p. - piesavināšanās	0	0	1
180.p. - zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā	158	181	230
183.p. - izspiešana	1	1	2
185.p. - mantas tīša iznīcināšana un bojāšana	96	58	67

186.p. - mantas iznīcināšana un bojāšana aiz neuzmanības	0	0	0
193.p. - nelikumīgas darbības ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem	18	23	6
195.p. – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija	0	1	4
230.p. - cietsirdīga izturēšanās pret dzīvniekiem	0	0	2
231.p. - huligānisms	16	7	9
253.p. - narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana	30	17	35
253. ¹ p. - narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana realizācijas nolūkā un neatļauta realizēšana	17	15	18
253. ² p. - narkotisko un psihotropo vielu neatļauta iegādāšanās, glabāšana un realizēšana nelielā apmērā un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta lietošana	15	23	5
262.p. - transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē	29	42	24
269.p. - uzbrukums varas pārstāvim un citai valsts amatpersonai	3	4	3
270.p. - pretošanās varas pārstāvim un citai valsts amatpersonai	1	3	1

Avots: VP (IeM IC)

2023. gadā atbilstoši personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma raksturam un sabiedriskās bīstamības pakāpei 20 no nepilngadīgo izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem ir kriminālpārkāpumi¹¹, kas salīdzinot ar 2022. gadu ir par 6 mazāk. 403 mazāk smagi noziegumi¹², kas salīdzinot ar 2022. gadu ir par 59 vairāk, 159 – smagi noziegumi¹³, kas ir par 9 vairāk un 51 – sevišķi smags noziegums¹⁴, kas ir par 2 vairāk nekā 2022. gadā, savukārt 3 noziedzīgiem nodarījumiem nav norādīta nodarījuma smaguma pakāpe. (skat. 6. attēlu).

6. attēls. Nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi pēc smaguma pakāpes no 2021. līdz 2023. gadam.

Avots: VP (IeM IC)

¹¹ Kriminālpārkāpums ir nodarījums, par kuru KL paredzēta brīvības atņemšana uz laiku no piecpadsmit dienām, bet ne ilgāku par trim mēnešiem (īslaicīga brīvības atņemšana), vai vieglāka soda veids.

¹² Mazāk smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru KL paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par trim mēnešiem, bet ne ilgāku par trim gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ne ilgāku par astoņiem gadiem.

¹³ Smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru KL paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par trim gadiem, bet ne ilgāku par astoņiem gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par astoņiem gadiem.

¹⁴ Sevišķi smags noziegums ir tīšs nodarījums, par kuru KL paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par astoņiem gadiem, vai mūža ieslodzījums.

Saskaņā ar IeM IC datiem 2023. gadā valstī nedaudz samazinājies personu skaits, kurām tika pieņemts lēmums par saukšanu pie kriminālatbildības (skat. 5. tabulu). 2023. gadā lēmums par saukšanu pie kriminālatbildības tika pieņemts 272 nepilngadīgām personām, kas ir par 22,1% mazāk nekā 2022. gadā. No visu pie kriminālatbildības saukto personu skaita nepilngadīgie sastāda 3% (-1%).

5. tabula. Personu skaits, kurām uzrādīta apsūdzība 2021. 2022., un 2023. gadā.¹⁵

	Unikālo peronu skaits			
	kopā	t.sk. nepilngadīgie	zēni	meitenes
2023	8 842	272	243	29
2022	8 548	349	310	39
2021	8 811	376	342	34

Avots: IeM IC

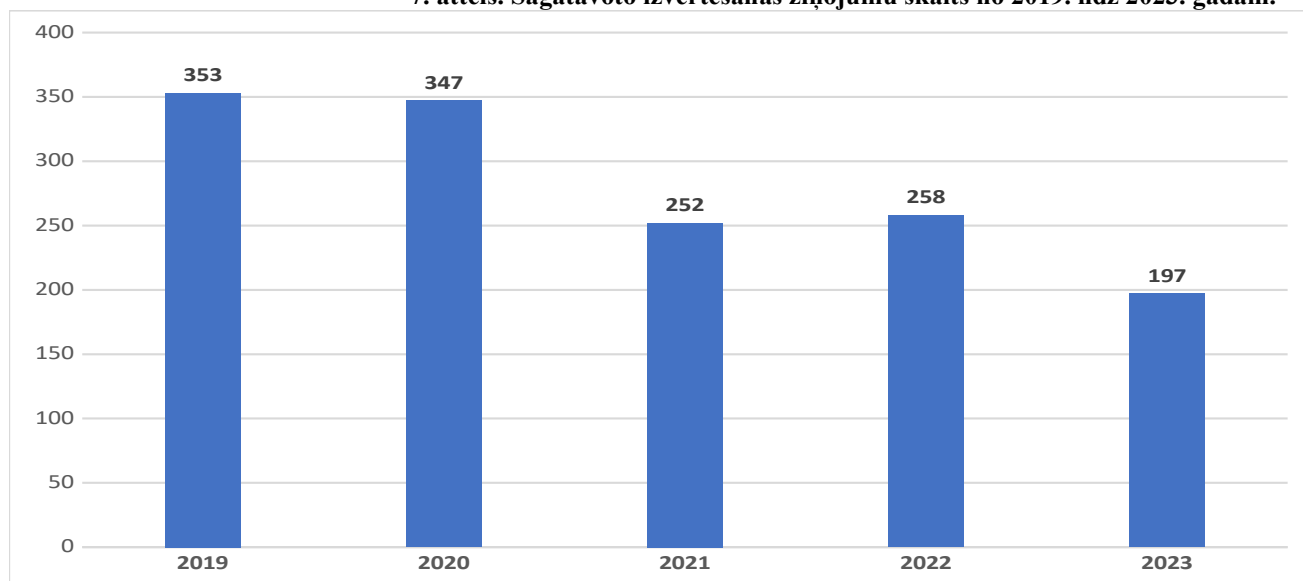
1.3. Aizturētie, apcietinātie, apsūdzētie un notiesātie

Viens no kriminālprocesuālajiem instrumentiem, ar kura palīdzību tiesa un prokurors iegūst vispusīgu personību raksturojošu informāciju, tādejādi nodrošinot soda vai citas krimināltiesiskas reakcijas individualizāciju un likumpārkāpēju efektīvu resocializāciju, ir izvērtēšanas ziņojums.

Atbilstoši VPD likuma 15. pantam, VPD pēc tiesas vai prokurora pieprasījuma sniedz izvērtēšanas ziņojumu par apsūdzēto kriminālprocesā. Saskaņā ar KPL 39. panta pirmās daļas 6.² punktu prokuroram, kā procesa virzītājam, ir pienākums pieprasīt no VPD izvērtēšanas ziņojumu par nepilngadīgo, kurš apsūdzēts noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

VPD 2023. gadā saņēma 197 izvērtēšanas ziņojumu pieprasījumus par apsūdzētām nepilngadīgām personām, savukārt 2022. gadā – 258 izvērtēšanas ziņojumu pieprasījumus (skat. 7. attēlu).

7. attēls. Sagatavoto izvērtēšanas ziņojumu skaits no 2019. līdz 2023. gadam.

¹⁵ KRASS ievadīts lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības.

Izvērtēšanas ziņojums satur vispusīgu personu raksturojošu informāciju, kas ir būtiska, lai nodrošinātu individualizētu un pēc iespējas atbilstošāku soda vai citas krimināltiesiskas reakcijas piemērošanu konkrētajam nepilngadīgajam.

Procesa virzītājs var nepilngadīgajam, kurš kriminālprocesā ir aizdomās turētais vai apsūdzētais, piemērot drošības līdzekli, ja ir pamats uzskatīt, ka viņš varētu izdarīt vēl citus noziedzīgus nodarījumus.

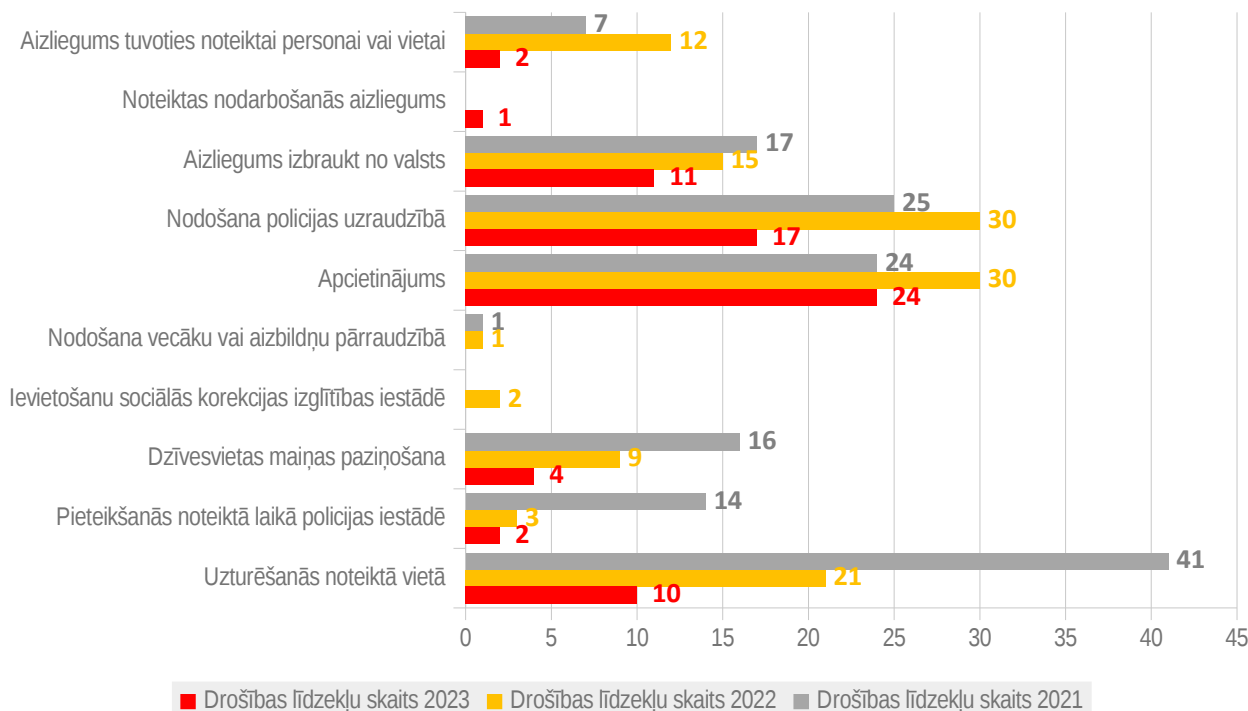
Nepilngadīgajam var piemērot visus drošības līdzekļus, kas noteikti KPL. Turklāt tieši nepilngadīgajiem ir paredzēti vēl divi drošības līdzekļi - nodošana vecāku vai iecelto aizbildņu uzraudzībā un ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē. Drošības līdzekli — ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē — nepiemēro no 2022. gada 1. jūlija līdz 2024. gada 31. decembrim.

Ar tieslietu ministra 2022. gada 29. septembra rīkojumu Nr. 1-1/267 ir izveidota darba grupa, kuras mērķis ir piedāvāt risinājumu audzināša rakstura piespiedu līdzekļa – ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē – turpmākai piemērošanai un izpildei.

Gadījumos, ja ir nepieciešams nepilngadīgajam piemērot drošības līdzekli, tad jāizvēlas vismazāk ierobežojošais un tāds līdzeklis, kurš vairāk par citiem atbilst viņa vislabākajām interesēm.

Analizējot Tiesu administrācijas sniegto informāciju, 2023. gadā 24 (-6) nepilngadīgajiem apsūdzētajiem tika piemērots drošības līdzeklis apcietinājums, 17 (-13) - nodošana policijas uzraudzībā (skat. 8. attēlu).

8. attēls. Nepilngadīgām personām piemērotie drošības līdzekļi 2021., 2022. un 2023. gadā.

Avots: Tiesu administrācija

2023. gadā krimināllietās notiesāti 114 nepilngadīgie, kas salīdzinājumā ar 2022. gadu ir par 51 mazāk (skat. 6. tabulu). No notiesāto nepilngadīgo skaita 91 % ir zēni un 9 % meitenes.

6. tabula. Krimināllietās notiesāto nepilngadīgo skaits no 2021. līdz 2023. gadam.

Dzimums	Vecuma grupa	Notiesāto skaits		
		2021	2022	2023
Zēni	no 14 - 15 gadiem	43	29	15
	no 16 - 17 gadiem	208	123	89
	Kopā	251	152	104
Meitenes	no 14 - 15 gadiem	3	4	
	no 16 - 17 gadiem	11	9	10
	Kopā	14	13	10
Kopā		265	165	114

Avots: Tiesu administrācija

Analizējot notiesāto nepilngadīgo lietu kategorijas, secināms, ka 2023. gadā visvairāk nepilngadīgie notiesāti ir par noziedzīgiem nodarījumiem pret īpašumu – 74 (-35). Par noziedzīgiem nodarījumiem pret personas veselību notiesāti 8 (-7) nepilngadīgie, par noziedzīgiem nodarījumiem pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību – 13 (-2) nepilngadīgie un 7 (+/-0) par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību (skat. 7. un 8. tabulu).

7. tabula. Nepilngadīgo notiesāto lietu kategorijas 2021., 2022. un 2023. gadā.

Lietas kategorija	Notiesāto skaits		
	2021	2022	2023
Nonāvēšana	3	4	0
Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību	8	15	8
Noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību, godu un cieņu	0	1	0
Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību	9	7	7
Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem	1	0	0
Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu	181	109	74
Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā	12	6	6
Noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību	30	15	13
Noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību	13	0	2
Noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldības kārtību	2	2	3
Noziedzīgi nodarījumi pret jurisdikciju	6	5	1
n/z	0	1	0
Kopā	265	165	114

Avots: Tiesu administrācija

8. tabula. Notiesāto nepilngadīgo personu skaits pēc statistikas uzskaites (KL) panta 2021., 2022. un 2023. gadā.¹⁶

KL pants	2021	2022	2023
116.pants. Slepkavība	1	0	0

¹⁶ Jānorāda, ka dati apkopo informāciju par notiesāto personu skaitu pēc Krimināllikuma smagākā notiesāšanas panta.

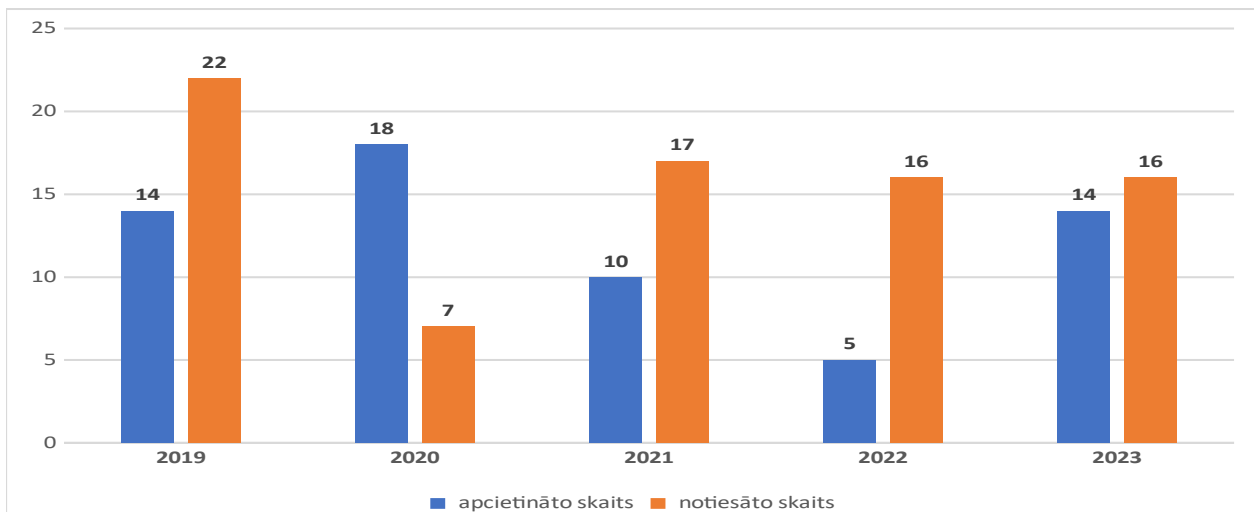
117.pants. Slepkavība pastiprinošos apstākļos	2	4	0
125.pants. Tīšs smags miesas bojājums	4	3	1
126.pants. Tīšs vidēja smaguma miesas bojājums	3	8	5
130.pants. Tīšs viegls miesas bojājums	1	5	2
153.pants. Personas nolaupīšana	0	1	0
159.pants. Izvarošana	0	6	1
160.pants. Seksuāla vardarbība	4	1	3
162.pants. Pavešana netiklībā	2	0	0
166.pants. Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana	3	0	3
175.pants. Zādzība	96	57	36
176.pants. Laupīšana	34	37	21
177.pants. Krāpšana	1	0	0
179.pants. Piesavināšanās	1	0	0
180.pants. Zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā	35	12	7
183.pants. Izspiešana	1	0	0
185.pants. Mantas tīša iznīcināšana un bojāšana	17	6	8
190.pants. Kontrabanda	3	0	0
190. ¹ pants. Preču un vielu, kuru aprite ir aizliegta vai speciāli reglamentēta, pārvietošana pāri Latvijas Republikas valsts robežai.	2	1	0
192.pants. Viltotas naudas un valsts finanšu instrumentu izgatavošana, izplatīšana, pārvadāšana, pārsūtīšana, iegādāšanās un glabāšana.	0	1	1
193.pants Nelikumīgas darbības ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem	6	4	5
221.pants. Alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu nelikumīga izgatavošana (ražošana), uzglabāšana, pārvietošana un realizācija	0	0	1
231.pants. Huligānisms.	2	5	3
231. ¹ pants. Apzināti nepatīss paziņojums par sprāgstošas, indīgas, radioaktīvas vai bakterioloģiskas vielas vai materiālu vai spridzināmās ietaises ievietošanu vai novietošanu	3	2	0
253.pants. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana	6	1	5
253. ¹ pants. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana realizācijas nolūkā un neatļauta realizēšana	14	4	5
253. ² pants. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta iegādāšanās, glabāšana un realizēšana nelielā apmērā un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta lietošana	5	3	0
260.pants. Ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana	1	0	0
262.pants. Transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē	11	0	2
265.pants. Transportlīdzekļa reģistrācijas dokumenta, agregāta un reģistrācijas numura zīmes nelikumīga izgatavošana, realizēšana, izsniegšana, viltošana, iznīcināšana, nolaupīšana un viltojuma izmantošana	1	0	0
269.pants. Uzbrukums varas pārstāvim un citai valsts amatpersonai	1	1	0
270.pants. Pretošanās varas pārstāvim un citai valsts amatpersonai	1	0	0
279.pants. Patvarība	0	0	2
281.pants. Personas identitātes slēpšana	0	0	1
312.pants. Izvairīšanās no tiesas nolēmuma pildīšanas	2	1	0
314.pants. Noziedzīgā kārtā iegūtas mantas iegādāšanās, glabāšana un realizēšana	2	0	0
315.pants. Neziņošana par noziegumu	0	1	1
N/z	0	1	0

KOPĀ	265	165	114
-------------	------------	------------	------------

Avots: Tiesu administrācija

Saskaņā ar KL 65. panta otro daļu nepilngadīgajam nevar tikt piemērots brīvības atņemšanas sods par kriminālpārkāpumu un mazāk smagu noziegumu izdarīšanu. 2023. gada beigās ieslodzījuma vietās atradās 30 nepilngadīgie (+9), no tiem 14 apcietinātie (+9) un 16 notiesātie (+/-0), kas ir 0,9 % no kopējā ieslodzīto skaita. (skat. 9. attēlu).

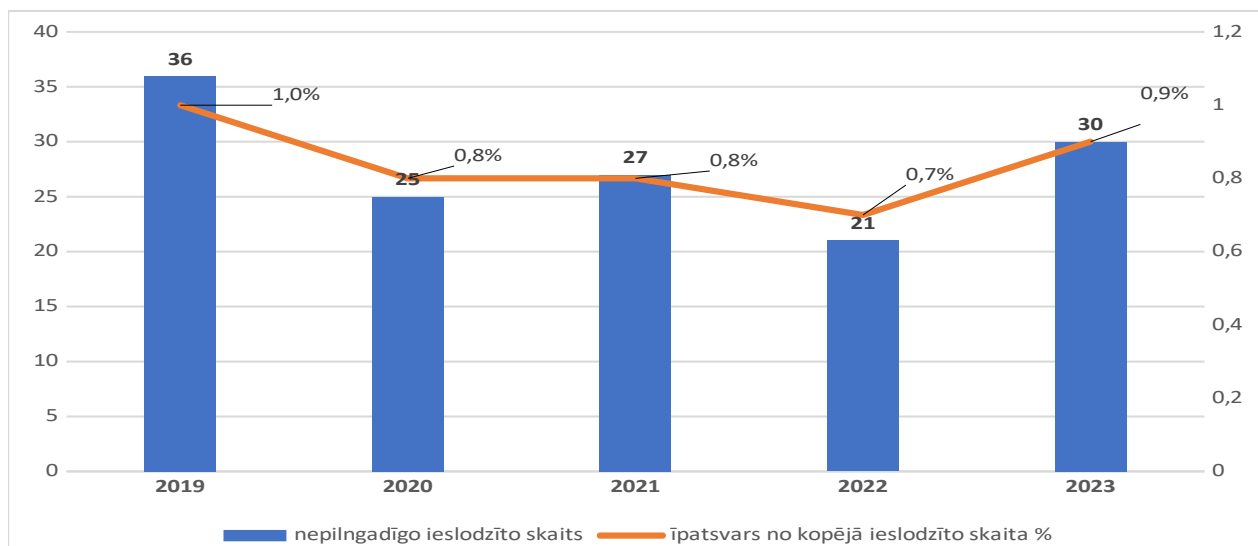
9. attēls. Apcietināto un notiesāto nepilngadīgo skaits ieslodzījuma vietā no 2019. līdz 2023. gadam.

Avots: IeVP

Pēc IeVP rīcībā esošās informācijas par nepilngadīgajiem, kuri atradās ieslodzījuma vietās 2020., 2021., 2022. un 2023. gadā, secināms, ka šis rādītājs nemainīgi saglabājās 0,7 – 0,9% robežās no ieslodzīto kopskaita (skat. 10. attēlu).

10. attēls. Nepilngadīgo ieslodzīto skaits un īpatsvars no 2019. līdz 2023. gadam.

Avots: IeVP

Atbilstoši kompetencei veicot prevencijas darbu, IeVP nodrošina resocializācijas pasākumu īstenošanu notiesātajām personām un sociālās rehabilitācijas aktivitātes personām, kuras ieslodzījuma vietās bija ievietotas drošības līdzekļa – apcietinājums, izpildei. Resocializācijas darbs sākas **no riska un vajadzību izvērtēšanas**, kuras gaitā katram **nepilngadīgajam notiesātajam** tiek noteikta atkārtota noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas riska pakāpe, kā arī piemērotākie resocializācijas līdzekļi un citi pasākumi, kas īstenojami soda izpildes laikā un iekļaujami notiesātā individuālajā resocializācijas plānā (statistikas dati ir atspoguļoti 9. tabulā).

9. tabula. Riska un vajadzību izvērtējuma rādītāji notiesātajiem nepilngadīgajiem 2020. - 2023. gadam, kas atrodas ieslodzījuma vietā.

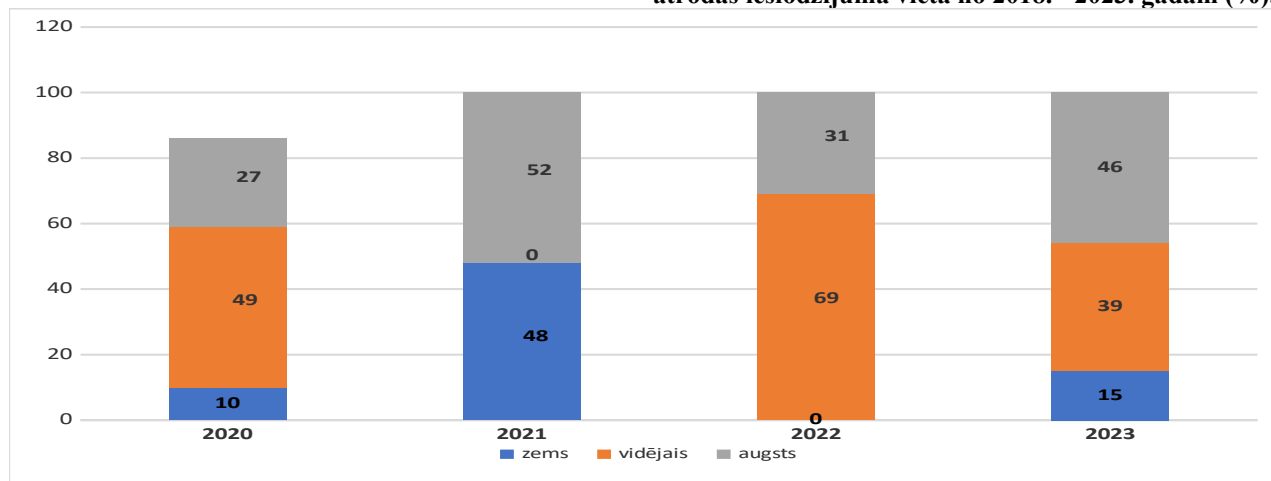
Kritērijs	Rādītājs			
	2020	2021	2022	2023
Notiesāto nepilngadīgo īpatsvars (%), kam ir noformēts risku un vajadzību izvērtējums	100% <i>jeb 7 nepilngadīgie notiesātajiem</i>	100% <i>jeb 17 nepilngadīgie notiesātajiem</i>	100% <i>jeb 16 nepilngadīgie notiesātajiem</i>	100% <i>jeb 16 nepilngadīgie notiesātajiem</i>
Nodrošināts mērķtiecīgs un nepilngadīgā notiesātā vajadzībām atbilstošs resocializācijas darbs (notiesāto nepilngadīgo īpatsvars (%), kam ir noformēts resocializācijas plāns)	100%	100%	100%	100%

Avots: IeVP

Analizējot datus par nepilngadīgo notiesāto atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riskiem, ir secināms, ka trīs gadu griezumā ir novērojama tendence pieaugt nepilngadīgajiem notiesātajiem konstatētā atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riskam. 2020. gadā augsts atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risks tika konstatēts 27 % gadījumos, bet 2021. gadā šis rādītājs ir pieaudzis par 25 %, un sastādīja 52 %. Savukārt 2022. gadā nepilngadīgo notiesāto, kuriem ir konstatēts augsts atkārtota noziedzīga nodarījuma risks, īpatsvars sastādīja 31 %, kas ir par 21 % mazāks nekā 2021. gadā. 2023. gadā augsts atkārtota noziedzīga nodarījuma risks tika konstatēts 46 % gadījumos, kas ir par 15 % vairāk nekā 2022. gadā.

Vienlaikus ar notiesāto, kuriem ir konstatēts zems atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risks, skaita palielināšanos (2020. gadā – 10 %, 2021. gadā – 48 %, 2022. gadā – 0 %, 2023. gadā – 15 %) 2023. gadā par 30 % samazinājies nepilngadīgo personu īpatsvars ar konstatēto vidējo atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risku (2020. gadā – 49 %, 2022. gadā – 69 %, 2023. gadā – 39 %). Informācija par atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riskiem ir skatāma 11. attēlā.

11. attēls. Atkārota noziedzīga nodarījuma riska izvērtējuma rezultāti notiesātajiem nepilngadīgajiem, kas atrodas ieslodzījuma vietā no 2018. - 2023. gadam (%).

Avots: IeVP

VPD uzrauga nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotas, nosacīti notiesātas, nosacīti pirmstermiņa no brīvības atņemšanas soda izciešanas atbrīvotas personas, t.sk. ar elektronisko uzraudzību, un personas, kurām ir piemērots kriminālsods – **probācijas uzraudzība**.

Uzraudzības ietvaros personu iesaista tās vecumam, psiholoģiskajām īpašībām un attīstības līmenim piemērotos sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas pasākumos.

2023. gadā uzraudzība kopumā īstenota 4680 probācijas klientiem, no kuriem 196 (4 %) bija nepilngadīgi. 2022. gadā uzraudzība kopumā īstenota 5217 probācijas klientiem, no kuriem 161 (3,1 %) probācijas klients bija nepilngadīgs.

2023. gadā nepilngadīgie VPD uzraudzībā visbiežāk nonāca par šādiem KL paredzētajiem noziedzīgiem nodarījumiem: 176. pants (laupīšana), 180. pants (zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā), 175. pants (zādzība), 253.¹pants (narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana realizācijas nolūkā un neatļauta realizēšana) un 253. pants (narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana).

10. tabula. VPD uzraudzībā esošo nepilngadīgo skaits, sadalījumā pēc VPD funkcijām.

	2021. gads	2022. gads	2023. gads
Nosacīta notiesāšana	89	85	75
Papildsods – probācijas uzraudzība	38	34	21
Pamatsods – probācijas uzraudzība	-	20	80
Nosacīta atbrīvošana no kriminālatbildības	27	21	19
Nosacīta pirms termiņa atbrīvošana no soda izciešanas	-	1	1

Avots: VPD

Izvērtēšanas ziņojumu un uzraudzības funkciju ietvaros probācijas klientiem tiek veikta **riska un vajadzību novērtēšana** (*atkārtota nozieguma riska novērtējums*). Riska un vajadzību novērtēšana ir strukturēta metode, ko izmanto, lai noteiktu noziedzīga nodarījuma izdarīšanas cēloņus, atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riskus un faktorus, kas attur probācijas klientu no atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.

VPD veiktais riska un vajadzību novērtējums iedala probācijas klientus piecās riska kategorijās – ļoti zema, zema, vidēja, augsta un ļoti augsta riska probācijas klienti. Jo augstāks riska līmenis, jo intensīvāks darbs ir nepieciešams ar probācijas klientu (piemēram, biežākas tikšanās, lielāks aktivitāšu un pasākumu kopums u.c.).

Attiecībā uz veikto atkārtota nozieguma riska novērtējumu skaitu, VPD 2022. gadā veicis 300 atkārtota nozieguma riska novērtējumus nepilngadīgām personām (177 – izvērtēšanas ziņojumu sagatavošanas ietvaros, 123 – uzraudzības ietvaros).

Savukārt 2023. gadā VPD veicis 293 atkārtota nozieguma riska novērtējumus nepilngadīgām personām (152 – izvērtēšanas ziņojumu sagatavošanas ietvaros, 141 – uzraudzības ietvaros).

11. tabula. Atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riska un vajadzību novērtējumu 2021., 2022. un 2023. gadā skaits nepilngadīgām personām izvērtēšanas ziņojumu un uzraudzības funkciju, izņemot probācijas novērošanu, ietvaros.

	Ļoti zems			Zems			Vidējs			Augsts			Ļoti augsts		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Izvērtēšanas ziņojumi	6	9	2	39	44	31	32	46	37	68	54	45	29	24	37
Uzraudzība	6	11	11	40	32	34	28	25	26	30	31	47	17	24	23
Kopā	12	20	13	79	76	65	60	71	63	98	85	92	46	48	60

Avots: VPD

Kriminālsods – sabiedriskais darbs – ir personas piespiedu iesaistīšana tās vecumam, psiholoģiskajām īpašībām, fiziskajām spējām un attīstības līmenim piemērotos sabiedrībai nepieciešamos darbos no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā un bez atlīdzības. Kriminālsodu – sabiedriskais darbs – var piemērot bērniem vecumā no 14 gadiem.

2021. gadā no 5745 VPD saņemtajiem nolēmumiem vai prokuroru priekšrakstiem par sodu, ar kuriem personai piemērots kriminālsods – sabiedriskais darbs, 195 (3,4 %) probācijas klienti bija nepilngadīgi. No 195 nepilngadīgajiem probācijas klientiem 89 nepilngadīgajiem kriminālsods – sabiedriskais darbs - bija piemērots atkārtoti (divas vai vairāk reizi pēc kārtas). Kopumā 2021. gadā sabiedriskā darba izpilde tika organizēta 280 nepilngadīgajiem probācijas klientiem.

No 280 nepilngadīgajiem, kuriem organizēta kriminālsoda – sabiedriskais darbs – izpilde 2021. gadā, 10 probācijas klientiem par soda izpildes pārkāpumiem neizpildītās sabiedriskā darba stundas aizstātas ar īslaicīgu brīvības atņemšanu.

Nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi, par kuriem 2021. gadā visbiežāk piemērots kriminālsods – sabiedriskais darbs: 175. pants (zādzība), 180. pants (zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā), 253. pants (narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana) un 253.² pants (narkotisko un psihotropo vielu neatļauta iegādāšanās, glabāšana un realizēšana nelielā apmērā un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta lietošana).

2022. gadā no 6163 VPD saņemtajiem nolēmumiem vai prokuroru priekšrakstiem par sodu, ar kuriem personai piemērots kriminālsods – sabiedriskais darbs, 155 (2,5%) probācijas klienti bija nepilngadīgi. No 155 nepilngadīgajiem probācijas klientiem 65 nepilngadīgajiem kriminālsods – sabiedriskais darbs - bija piemērots atkārtoti (divas vai vairāk reizi pēc kārtas). Kopumā 2022. gadā sabiedriskā darba izpilde tika organizēta 240 nepilngadīgajiem probācijas klientiem.

Nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi, par kuriem 2022. gadā visbiežāk piemērots kriminālsods – sabiedriskais darbs: 175. pants (zādzība), 180. pants (zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā), 262. pants (transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē).

2022. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi KL, kuri paredz jauna pamatsoda – probācijas uzraudzība – iekļaušanu kriminālsodu sistēmā, tādējādi nodrošinot iztrūkstošo posmu starp brīvības atņemšanas sodu un sabiedrisko darbu. Cita starpā grozījumi paredz, ka, ja nepilngadīgais, kurš notiesāts ar kriminālsodu – sabiedriskais darbs, vai nepilngadīgais, kuram kriminālsods – sabiedriskais darbs – noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, bez attaisnojoša iemesla nepilda sabiedrisko darbu, tiesa, pamatojoties uz VPD iesniegumu, neizciesto sodu aizstāj ar probācijas uzraudzību uz vienu gadu. Ņemot vērā noteikto, no 240 nepilngadīgajiem probācijas klientiem, kuriem organizēta kriminālsoda – sabiedriskais darbs – izpilde 2022. gadā, 29 probācijas klientiem par sabiedriskā darba izpildes pārkāpumiem, neizpildītās sabiedriskā darba stundas aizstātas ar probācijas uzraudzību, nevis īslaicīgu brīvības atņemšanu.

2023. gadā no 5917 VPD saņemtajiem nolēmumiem vai prokuroru priekšrakstiem par sodu, ar kuriem personai piemērots kriminālsods – sabiedriskais darbs, 87 (1,5 %) probācijas klienti bija nepilngadīgi. No 87 nepilngadīgajiem probācijas klientiem 37 nepilngadīgajiem kriminālsods – sabiedriskais darbs - bija piemērots atkārtoti (divas vai vairāk reizi pēc kārtas). 2023. gadā sabiedriskā darba izpilde kopumā organizēta 150 nepilngadīgajiem probācijas klientiem. Nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi, par kuriem 2023. gadā visbiežāk piemērots kriminālsods – sabiedriskais darbs: 180. pants (zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā), 175. pants (zādzība), 262. pants (transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē).

Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs (turpmāk – sabiedriskais darbs (ARPL)) saturs ir līdzīgs kriminālsodam – sabiedriskais darbs, jo arī šajā gadījumā bērns bez atlīdzības no mācībām un darba brīvajā laikā veic sabiedrībai derīgu darbu. Sabiedrisko darbu (ARPL) var piemērot bērniem vecumā no 11 līdz 18 gadiem.

2021. gadā VPD saņēma izpildei 29 lēmumus ar kuriem probācijas klientiem ir piemērots sabiedriskais darbs (ARPL). No 29 saņemtajiem lēmumiem sešiem probācijas klientiem sabiedriskais darbs (ARPL) piemērots saskaņā ar KL 66. panta nosacījumiem. Kopumā VPD 2021. gadā sabiedriskā darba (ARPL) izpilde tika organizēta 39 probācijas klientiem.

2022. gadā VPD saņēma izpildei 17 lēmumus, ar kuriem probācijas klientiem ir piemērots sabiedriskais darbs (ARPL). No 17 saņemtajiem lēmumiem pieciem probācijas klientiem sabiedriskais darbs (ARPL) piemērots saskaņā ar KL 66. panta nosacījumiem. Kopumā VPD 2022. gadā sabiedriskā darba (ARPL) izpilde tika organizēta 22 probācijas klientiem.

2023. gadā VPD saņēma izpildei 23 lēmumus, ar kuriem probācijas klientiem ir piemērots sabiedriskais darbs (ARPL). No 23 saņemtajiem lēmumiem vienam probācijas klientam sabiedriskais darbs (ARPL) piemērots saskaņā ar KL 66. panta nosacījumiem. Kopumā VPD 2023. gadā sabiedriskā darba (ARPL) izpilde tika organizēta 36 probācijas klientiem.

Izlīguma process ir starpnieka organizēta un vadīta brīvprātīga un strukturēta saruna, kurā piedalās cietušais un probācijas klients. Viens no izlīguma procesa rezultātiem var būt izlīgums,

kas ir rakstveida vienošanās, kurā noteikti izlīguma nosacījumi un sekas, un kura tiek noslēgta pēc izlīguma procesa.

KPL 381. panta otrā daļa noteic, ka procesa virzītājs, konstatējot, ka kriminālprocesā ir iespējams izlīgums un ir lietderīgi iesaistīt starpnieku, par to var informēt VPD, bet, ja noziedzīgu nodarījumu izdarījis nepilngadīgais, tad VPD informē visos gadījumos, izņemot gadījumu, kad izlīgums jau noslēgts.

12. tabula. Izlīguma procesu skaits, izlīgumu skaits un izlīguma procesā iesaistīto personu skaits pēc vecuma.

	2021. gads	2022. gads	2023. gads
Izlīguma procesu skaits	293	267	397
Izlīgumu skaits	119	119	107
Izlīguma procesā iesaistīto vecums	no 11 līdz 13 gadiem – 9 no 14 līdz 17 gadiem – 284	no 11 līdz 13 gadiem – 10 no 14 līdz 17 gadiem – 257	no 11 līdz 13 gadiem – 35 no 14 līdz 17 gadiem – 362

Avots: VPD

Izlīguma procesi tika īstenoti galvenokārt par zādzību (KL 180. pants – 114 gadījumi, 175. pants – 83 gadījumi), par laupīšanu (KL 176. pants – 59 gadījumi), par mantas tīšu iznīcināšanu un bojāšanu (KL 185. pants – 51 gadījums), par tīšiem viegliem miesas bojājumiem (KL 130. pants – 14 gadījumi), par tīšu vidēji smagu miesas bojājumu izdarīšanu (KL 126. pants – 12 gadījumi).

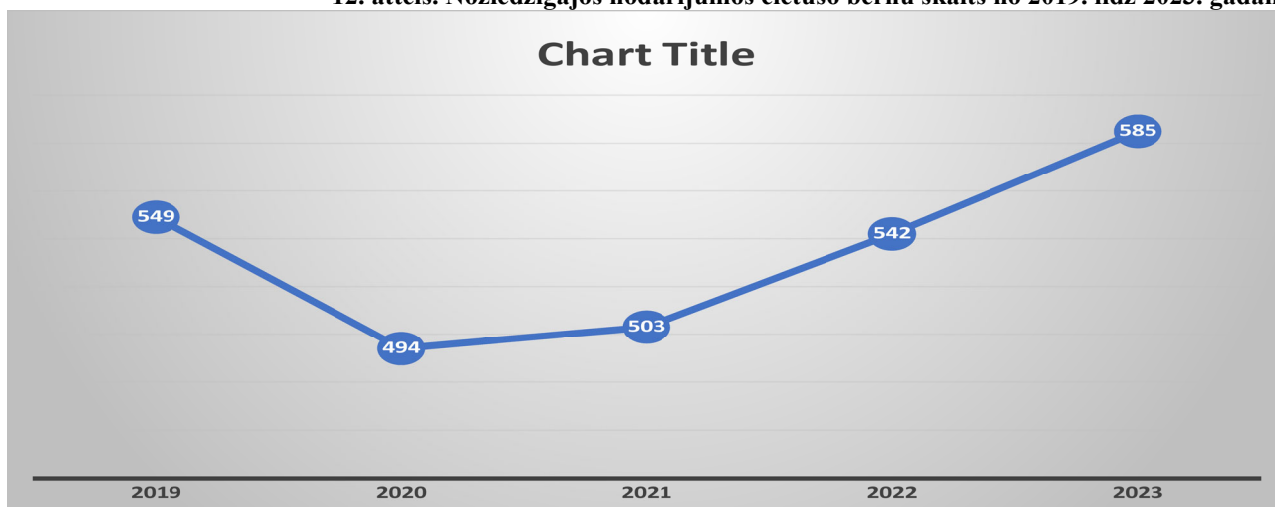
Organizējot un vadot izlīguma procesus, VPD savā praksē pielieto taisnīguma atjaunošanas metodes, kas paredz iesaistīt izlīguma procesā ne tikai personu, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, un cietušo, bet arī citus no noziedzīgā nodarījuma ietekmētos, iesaistīto pušu atbalsta personas, kā arī speciālistus, kuri varētu veikt preventīvu darbu ar nepilngadīgajiem un ģimeni arī pēc izlīguma procesa organizēšanas un vadīšanas. Šādos gadījumos VPD starpnieki vada izlīguma sēdi jeb izlīguma sanāksmi, iesaistot plašāku dalībnieku loku – 2021. gadā VPD organizēja 9 izlīguma sanāksmes, 2022. gadā – 8 izlīguma sanāksmes, savukārt 2023. gadā – 25 izlīguma sanāksmes.

2. Cietušie bērni

2.1. Noziedzīgos nodarījumos cietušie bērni

Pēc IeM IC datiem 2023. gadā par noziedzīgos nodarījumos cietušām atzītas kopā 7965 personas, no tām 585¹⁷ bērni, no kuriem 270 (-1) mazgadīgas personas¹⁸ (skat. 12. attēlu).

12. attēls. Noziedzīgajos nodarījumos cietušo bērnu skaits no 2019. līdz 2023. gadam.

Avots: IeM IC

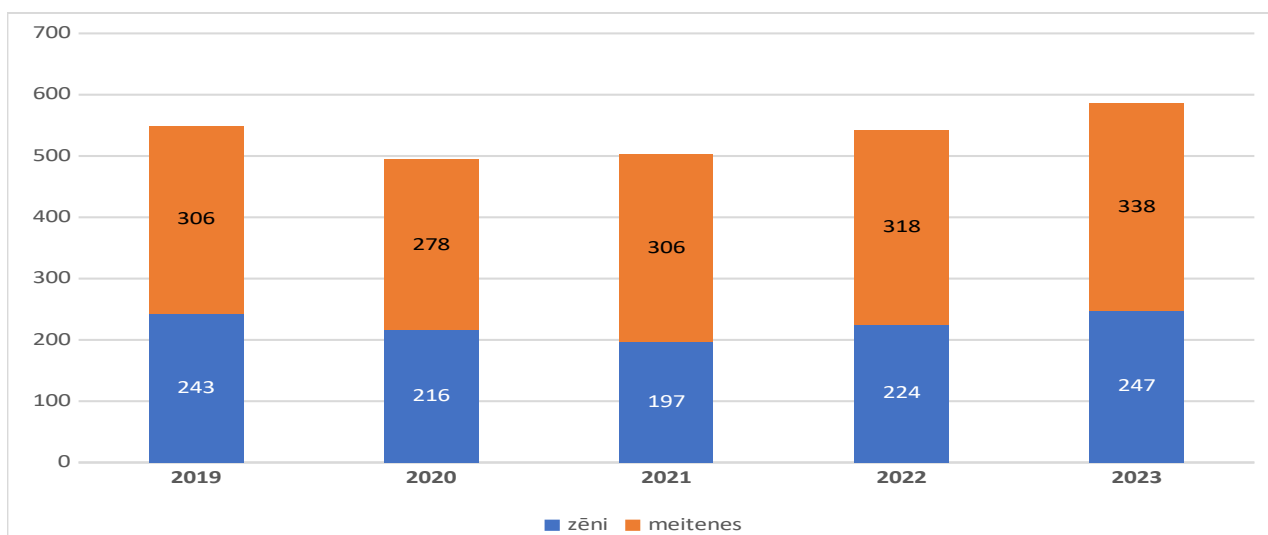
No noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem zēni ir 247 (+23) un meitenes 338 (+20)¹⁹ . (skat. 13. attēlu).

13. attēls. Cietušo bērnu sadalījums pēc dzimuma no 2019. - 2023. gadam.

¹⁷ Personas statuss nosakāms pēc lēmuma par atzīšanu par cietušo.

¹⁸ Vecumā līdz 14 gadiem.

¹⁹ Viena un tā pati persona var būt cietusi no vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem (dažāda KL kvalifikācija) vai arī vienā noziedzīgā nodarījumā var ciest vairākas personas.

Avots: IeM IC

Analizējot datus, secināms, visbiežāk bērni cieš no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību – 50,2 % (2021. gadā - 54,3 %, 2022.gadā - 55,5 %), no cietsirdības un vardarbības – 18,3 % (2021. gadā – 15,4 %, 2022. gadā – 18,5 %), mantiskiem nodarījumiem – 11,7 % (2021. gadā - 9,5 %. 2022. gadā – 10,5 %) un no nodarījumiem pret dzīvību un veselību – 12,4 % (2021. gadā – 10,2 %, 2022. gadā - 10,7 %).

2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, palielinājies bērnu skaits, kuri cietuši no cietsirdības un vardarbības (KL - 174. pants) - 113, no pamudināšanas iesaistīties seksuālās darbībās (KL – 162.¹ pants) - 33, no pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšanas (KL 166. pants) – 47. Lai gan samazinājies bērnu skaits, kas cietuši no izvarošanas (KL – 159. pants) – 45 un no seksuālās vardarbības (KL – 160. pants) – 108, tomēr to rādītāji ir satraucoši lieli (skat. 13. tabulu). Pieaudzis arī laupīšanās (KL -176. pants) cietušo skaits - 36. Jānorāda, ka viens bērns var būt atzīts par cietušo pēc vairākiem KL pantiem.

13. tabula. Noziedzīgos nodarījumos cietušo bērnu skaits pēc KL panta 2021., 2022 un 2023. gadā.

KL panti	2021. gads			2022. gads			2023. gads			+/-
	Zēni	Meitenes	Kopā:	Zēni	Meitenes	Kopā:	Zēni	meitenes	Kopā	
116.p. - slepkavība	0	0	0	1	1	2	5	2	7	+5
117.p. - slepkavība pastiprinošos apstākļos	3	0	3	0	2	2	1	1	2	+/-0
123.p. - nonāvēšana aiz neuzmanības	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+/-0
125.p. - tīšs smags miesas bojājums	1	4	5	2	1	3	3	0	3	+/-0
126.p. - tīšs vidēja smaguma miesas bojājums	18	3	21	11	2	13	14	5	19	+6
130.p. - tīšs viegls miesas bojājums	26	2	28	24	3	27	22	6	28	+1
131.p. - miesas bojājums aiz neuzmanības	1	0	1	5	0	5	1	1	2	-3
132.p. - draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu	1	0	1	3	2	5	8	4	12	+7
152.p. - nelikumīga brīvības atņemšana	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+/-0
153.p. - personas nolaupīšana	1	1	2	1	1	2	0	1	1	-1
154. ¹ p. - cilvēku tirdzniecība	0	0	0	0	1	1	0	0	0	-1
159.p. - izvarošana	0	30	30	2	59	61	1	44	45	-16
160.p. - seksuāla vardarbība	7	69	76	23	98	121	26	82	108	-13
161.p. - seksuāla rakstura darbības	0	21	21	0	28	28	0	16	16	-12

ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu										
162. p. - pavešana netiklībā	8	55	63	8	34	42	13	31	44	+2
162. ¹ p. - pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās	5	45	50	0	10	10	4	29	33	+23
164.p. - personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošana	0	3	3	0	1	1	1	0	1	+/-0
165 ¹ .p. - personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+/-0
166.p. - pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprītes noteikumu pārkāpšana	5	49	54	6	28	34	8	39	47	+13
172.p. – nepilngadīgā iesaistīšana noziedzīgā nodarījumā	0	0	0	1	0	1	0	0	0	-1
174.p. - cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo	39	45	84	46	53	99	52	61	113	+14
175.p. - zādzība	5	0	5	8	6	14	3	1	4	-10
176.p. - laupīšana	16	2	18	16	1	17	35	1	36	+19
177.p. - krāpšana	0	0	0	0	1	1	1	1	2	+1
180.p. - zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā	23	5	28	18	5	23	13	12	25	+2
183.p. - izspiešana	1	0	1	1	0	1	2	0	2	+1
230. ¹ p. - dzīvnieku turēšanas noteikumu pārkāpšana	4	2	6	0	0	0	0	0	0	+/-0
231.p. - huligānisms	0	0	0	4	2	6	7	3	10	+4
251.p. - pamudināšana lietot narkotiskās, psihotropās vielas un jaunas psihoaktīvās vielas	0	0	0	0	1	1	0	0	0	-1
252.p. - narkotisko, psihotropo un jauno psihoaktīvo vielu ievadīšana pret personas gribu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+/-0
260.p. - ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana	24	23	47	28	25	53	13	20	33	-20

Avots: IeM IC (VP)

Joprojām savu aktualitāti saglabā noziedzīgie nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas pastrādāti pret nepilngadīgām personām (skat. 14. tabulu).

14. tabula. Uzsākto KP skaits par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību no 2021. līdz 2023. gadam.

KL pants	2021.	2022.	2023.
Pēc KL 159. panta otrās daļas (Par nepilngadīgā izvarošanu)	10	16	21
Pēc KL 159. panta trešās daļas (Par izvarošanu, ja persona nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu)	28	53	41
Pēc KL 160. panta (Seksuāla vardarbība)	100	148	153
Pēc KL 161. panta (Seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi 16 gadu vecumu)	34	46	40
Pēc KL 162. panta (Pavešana netiklībā)	36	44	50
Pēc KL 162. ¹ panta (Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās)	19	20	22
Pēc KL 164. panta trešās prim daļas (Par nepilngadīgas personas prostitūcijas izmantošanu)	0	2	1
Pēc KL 164. panta ceturtās daļas (Par sešpadsmit gadu vecumu nesasniedzšanas personas pamudināšanu, iesaistīšanu vai piespiešanu nodarboties ar prostitūciju)	4	0	0
Pēc KL 166. panta otrās daļas (Pornogrāfiska priekšnesuma apmeklēšana vai demonstrēšana vai tādu pornogrāfiska rakstura materiālu aprīti, kurš satur bērnu	88	96	87

pornogrāfiju, cilvēka seksuālas darbības ar dzīvnieku, nekrofiliju vai dzimumtieksmes apmierināšanu vardarbīgā veidā)			
Pēc KL 166. panta trešās daļas (Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšana, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana)	14	5	4
Pēc KL 166. panta ceturtās daļas (Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšana, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana)	26	39	29
Pēc KL 172. panta (Par nepilngadīgā iesaistīšanu noziedzīgā nodarījumā)	3	6	6
Pēc KL 174. panta (Par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo)	86	137	184

Avots: VP²⁰

Jānorāda, ka norādīto kriminālprocesu skaits nav summējams, jo vienā kriminālprocesā var būt viens vai vairāki noziedzīgi nodarījumi, un tie var būt kvalificēti pēc vairākiem KL pantiem, kā arī viens noziedzīgs nodarījums var būt kvalificēts pēc vairākiem KL pantiem. Norādītie dati par uzsākto kriminālprocesu skaitu 2023. gadā neatspoguļo noziedzīgu nodarījumu pret personu tikumību un dzimumneaizskaramību tendences, jo noziedzīgie nodarījumi var būt izdarīti ilgā laika periodā, pat vairāku gadu garumā, bet izmeklēti viena kriminālprocesa ietvaros.

No 2023. gadā Valsts policijā uzsāktajiem kriminālprocesi 63 % noziedzīgo nodarījumu tika veikti 2023. gada atskaites periodā, 37 % kriminālprocesu tika uzsākti par noziedzīgiem nodarījumiem, kuri veikti iepriekšējos gados un 9 % tika veikti ilgākā laika periodā.

Analizējot informāciju par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietu, var secināt, ka noziedzīgi nodarījumi pret personas tikumību un dzimumneaizskaramību pārsvarā tiek veikti reālajā vidē (piemēram, dzīvoklis, iela, mežs vai pilsēta) – 92 %. Tajos aizdomās turētā persona ir pilngadīgs vīrietis, bet cietusī – nepilngadīga meitene. Interneta vidē tiek veikti 8 % šāda veida noziedzīgi nodarījumi. Reālajā vidē lielākoties tiek veikti noziedzīgi nodarījumi, kuri kvalificējami pēc KL 159. panta (izvarošana), 160. panta (seksuālā vardarbība) un 161. panta (seksuālās darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu). Savukārt interneta vidē lielākoties tiek veikti noziedzīgi nodarījumi, kuri kvalificējami pēc KL 162.¹ panta (pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās). 9 % noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vieta nav noskaidrota. Detalizētāk analizējot noziedzīga nodarījuma vietu, kura ir reālajā vidē, secināts, ka visvairāk noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību tiek veikti dzīvojamajās telpās (51 %). Pietiekami daudz noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību tiek veikti citās telpās (kāpņu telpa, mašīna, viesnīca) – 12 %, bet tikai daļa noziedzīgu nodarījumu tiek veikti ārpus telpām (iela, mežs, pilsēta) – 19 % gadījumu. 9 % gadījumu noziedzīga nodarījuma vieta nav noskaidrota un 1 % - cita vieta.

Analizējot identificēto aizdomās turēto personu vecumu, kopumā konstatēts, ka vecuma amplitūda aizdomās turētajām personām variē no 12 līdz 81 gadiem. No identificētām aizdomās turētajām personām 15 % ir nepilngadīgas personas, bet pilngadīgas personas ir 85 %. Nepilngadīgās personas veikušas noziedzīgu nodarījumu pret citu nepilngadīgo tikumību un dzimumneaizskaramību, kas kvalificējamās pēc KL 159. panta (izvarošana), un KL 160. panta (seksuālā vardarbība). Analizējot kriminālprocesus pēc identificēto aizdomās turēto personu dzimuma, konstatēts, ka lielākoties kriminālprocesos par aizdomās turētajām tiek atzītas vīriešu dzimuma personas (97 %), bet sievietes dzimuma personas kriminālprocesos par aizdomās turētajām tiek atzītas ievērojami mazāk (3 %). No identificētajām aizdomās turētajām personām 3 % ir citu valstu pilsoņi (Uzbekistānas, Norvēģijas, Krievijas, Indijas, Turcijas, Batkrievijas un ASV). Lai izprastu noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību veidošanās mehānismus, tika noskaidroti un analizēti aizdomās turēto personu veiktie KL pārkāpumi. No visām identificētām aizdomās turētām personām krimināli sodītas ir 45 % personu.

Interneta vidē samērā bieži tiek veikti noziedzīgi nodarījumi, kuri kvalificējami pēc KL 166. panta (pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un

²⁰ Statistiskie dati par Krimināllikuma 159. panta otrajā, trešajā daļā, 160. panta, 162. panta un 166. panta otrajā daļā paredzētajiem noziedzīgiem nodarījumiem iegūti manuāli no Informācijas centra Integrētās informācijas sistēmas (KRASS).

pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana). Bērnu seksuālās izmantošanas materiāli, kas nonākuši interneta vidē var tikt izplatīti nekontrolēti un atkārtoti, līdz ar to šādas seksuālās vardarbības upuris ir jo īpaši neaizsargāts. Bērnu pornogrāfijas apkarošana tiešsaistē kļūst aizvien sarežģītāka. Nozieguma izdarītāji apmainās ne tikai ar aizliegtiem materiāliem, bet arī ar upuru atrašanas metodēm un veidiem, kā arī – kā izvairīties no atbildības un palikt anonīmiem.

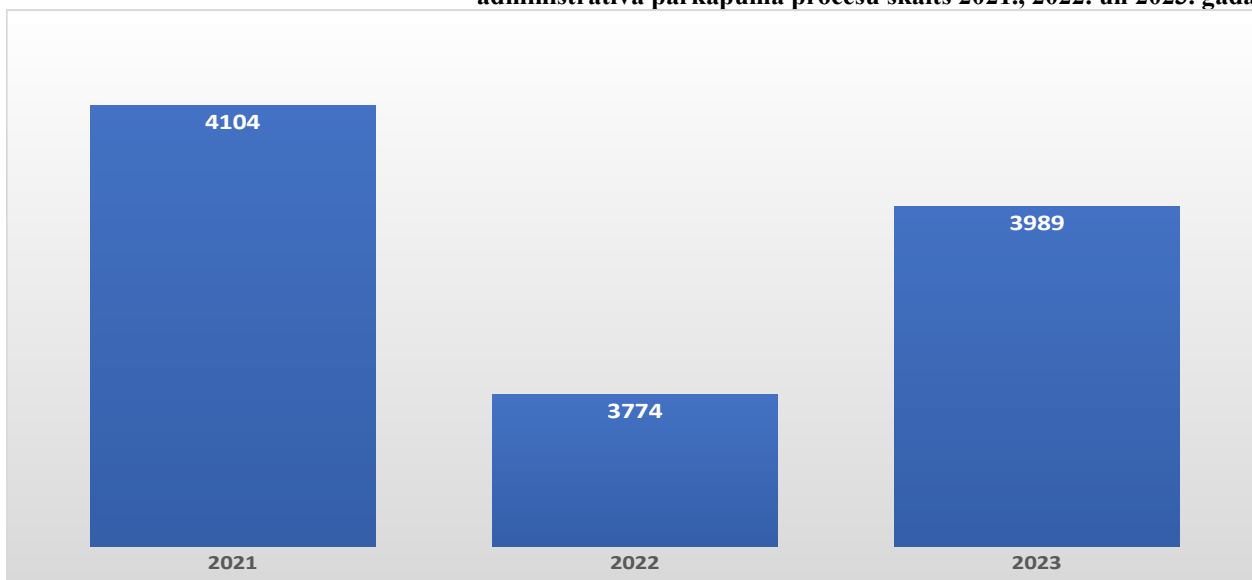
Pret nepilngadīgām personām vērsto dzimumnoziegumu izdarīšanu veicinošie faktori ir – cietušo aprūpes personu aizņemtība, kas rada situācijas, kad upuris pavada laiku divatā ar nozieguma izdarītāju; bērnu augsta aktivitāte interneta vidē, sociālajos tīklos; agrā seksualizācija; iespaidojamība no vecākiem bērniem; zināšanu trūkums par iespējamiem riskiem interneta vidē.

2.2. Bērnu tiesību pārkāpumi

Saskaņā ar BTAL 73. pantu katrai personai ir pienākums nekavējoties ziņot policijai, BAC, bāriņtiesai vai sociālajam dienestam par likumpārkāpumu, kas vērsti pret bērnu, kā arī tad, ja personai ir aizdomas, ka bērnam ir priekšmeti, vielas vai materiāli vai pastāv apstākļi, kas var apdraudēt paša bērna vai citu personu dzīvību vai veselību.

2023. gadā palielinājies uzsākto administratīvo pārkāpumu procesu skaits personām par bērnu tiesību pārkāpšanu – 3989 (2022. gadā – 3774), kas ir par 215 procesiem vairāk nekā 2022. gadā. (skat. 14. attēlu un 15. tabulu).

14. attēls. Par bērnu tiesību pārkāpšanu uzsākto administratīvā pārkāpuma procesu skaits 2021., 2022. un 2023. gadā.

Avots: VP (IeM IC)

15. tabula. Uzsākto administratīvo pārkāpumu procesu skaits dalījumā pēc aktuālākajiem pantiem 2021., 2022. un 2023. gadā.

	2021. gads	2022. gads	2023. gads	+/- ²¹
Kopā pēc nozaru likumu pantiem (tai skaitā):	4104	3774	3989	+215
par to noteikumu pārkāpšanu, kuri paredz bērnu pārvadāšanai paredzēto drošības līdzekļu lietošanu - <i>CSL 79. p. trešā daļa.</i>	207	208	189	-19
par alkoholisko dzērienu pārdošanu personām, kuras ir jaunākas par 18 gadiem - <i>Alkoholisko dzērienu aprites likuma 14. p. sestā daļa.</i>	93	141	141	+/-0
par tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču vai to uzpildes tvertņu pārdošanu personām, kuras ir jaunākas par 18 gadiem - <i>Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrums aprites likuma 14. p. devītā daļa.</i>	39	50	75	+25
par bērna iesaistīšanu enerģijas dzērienu lietošanā - <i>BTAL 79. p. pirmā daļa.</i>	7	3	3	+/-0
par bērna iesaistīšanu smēķēšanā, alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošu vielu lietošanā - <i>BTAL 79. p. otrā daļa.</i>	297	306	257	-49
nepilngadīgo iesaistīšana ubagošanā - <i>BTAL 80. p.</i>	0	3	0	-3
par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu - <i>BTAL 81. p.</i>	1686	1780	1928	+148
par bērna iesaistīšanu skaistumkonkursā vai citā pasākumā, kurā tiek vērtēti vienīgi viņa ārējais izskats - <i>BTAL 82. p. otrā daļa.</i>	3	3	1	-2
par tādu normatīvo aktu pārkāpšanu, kuri nosaka kārtību, kādā bērni iesaistāmi aktivitātēs (pasākumos), kas saistītas ar ārējā izskata demonstrēšanu - <i>BTAL 82. p. pirmā daļa.</i>	0	0	0	+/-0
par bērnu, kas nav sasniedzis septiņu gadu vecumu, atstāšanu bez uzraudzības, ja to izdarījuši vecāki vai personas, kas viņus aizstāj - <i>BTAL 83. p. pirmā daļa.</i>	95	106	110	+4
par bērna uzraudzīšanu, atrodoties alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē, kas var ierobežot spējas nodrošināt bērna drošību un aizsardzību no iespējamajiem bērna dzīvības un veselības apdraudējumiem, ja to izdarījusi persona, kura atbildīga par bērna uzraudzību - <i>BTAL 83. p. otrā daļa.</i>	298	349	348	-1
par bērna uzraudzības pakalpojumu sniegšanas prasību neievērošanu - <i>BTAL 84. p.</i>	4	4	7	+3
par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu - <i>BTAL 85. p.</i>	854	700	794	+94
maznozīmīga miesas bojājuma tīša nodarīšana, ja tas izdarīts pret personu, ar kuru pārkāpējs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru pārkāpējs ir vai ir bijis pastāvīgās intīmās attiecībās, vai pret personu, ar kuru pārkāpējam ir kopīga (nedalīta) saimniecība - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 12. p. otrā daļa.</i>	408	19	27	+8
Jaunā tiesību norma				
pret personu vērsta agresīva uzvedība - <i>Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 11.¹p.</i>	-	20	109	+89

Avots: VP

²¹ Salīdzinājums pret 2022. gadu

Kā tendence jānorāda fakts, ka palielinās uzsākto administratīvā pārkāpuma procesu skaits par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu (*BTAL 81. p.*). Pieaudzis arī pret vecākiem vai personām, kas tos aizstāj, uzsākto administratīvā pārkāpuma procesu skaits par bērna, kas nav sasniedzis septiņu gadu vecumu, atstāšanu bez uzraudzības (*BTAL 83. p. pirmā daļa*), par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu (*BTAL 85. p.*), kā arī par tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču vai to uzpildes tvertņu pārdošanu personām, kuras ir jaunākas par 18 gadiem (*Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 14. p. devītā daļa*) un par agresīvu uzvedību pret bērnu (*Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 11.¹p.*).

Administratīvā pārkāpuma procesu par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu, ko izdarījušas valsts un pašvaldību institūciju amatpersonas vai darbinieki, un bērna nelikumīgu iesaistīšanu pasākumos veic BAC.

2023. gadā aktuālākās tēmas, par ko ziņots BAC BTAD ir:

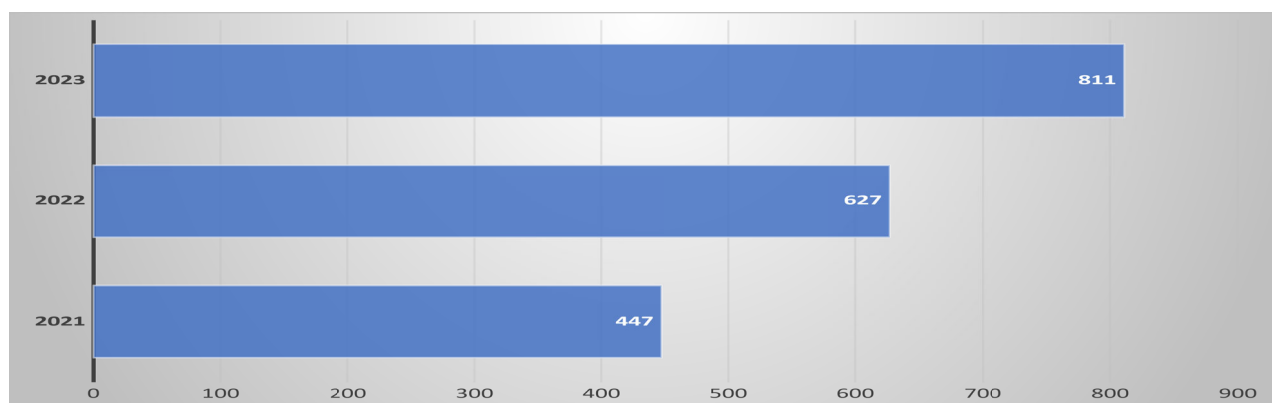
- ✓ pedagogu nepietiekama sadarbība ar izglītojamo vecākiem;
- ✓ pedagogu fiziska un/vai emocionāla vardarbība pret bērniem;
- ✓ iestāžu darbinieku neatbilstošu disciplinēšanas un nepedagoģisku metožu pielietošana

saskarsmē ar audzēkņiem;

- ✓ apdraudēta bērnu drošība izglītības iestādē;
- ✓ vienaudžu savstarpēja fiziska un emocionāla vardarbība;
- ✓ riski, kas saistīti ar izglītojamo ilgstošām uzvedības problēmām (piemēram, nav izstrādāti rīcības plāni saistībā ar izglītojamo destruktīvu/agresīvu uzvedību, nepietiekama atbalsta personāla iesaistīšanās problēmsituāciju risināšanā vai atbalsta personāla trūkums);
- ✓ emocionāla un fiziska vardarbība ģimenēs;
- ✓ bērnu pamešana novārtā.

2023. gadā BAC saņēma par 29 % (184) sūdzībām / iesniegumiem par bērnu tiesību pārkāpumiem vairāk nekā 2022. gadā (skat. 15. attēlu).

15. attēls. BAC saņemto sūdzību par bērnu tiesību pārkāpumiem 2021., 2022. un 2023. gadā skaits.

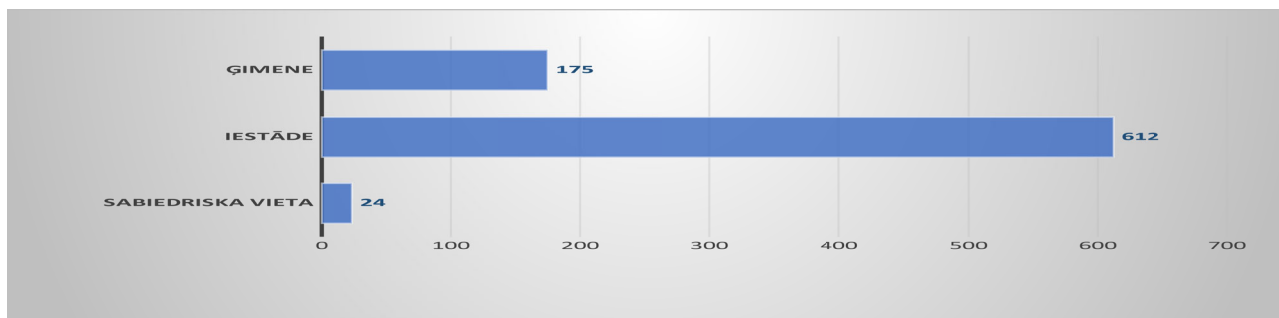

Avots: BAC

No 811 saņemtajām sūdzībām 612 sūdzības saistītas ar bērnu tiesību pārkāpumiem iestādēs (skolās, pirmsskolas izglītības iestādēs, ārpusģimenes aprūpes iestādēs, krīzes centros, pie pakalpojuma sniedzējiem u.c.), kas ir 75 % no kopējā sūdzību skaita.

Par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem ģimenēs ir saņemtas 175 sūdzības, bet 24 gadījumos ziņots par pārkāpumiem, kas notikuši sabiedriskās vietās, internetā u.c., vai arī iespējamā pārkāpuma vieta nav norādīta vai nav zināma (skat. 16. attēlu).

16. attēls. BAC saņemto sūdzību par bērnu tiesību pārkāpumiem 2023. gadā skaits

Avots: BAC

175 sūdzības, kas ir 22 % no kopējā sūdzību skaita, saistītas ar situācijām ģimenēs, visbiežāk norādot bērnu nepietiekamu aprūpi, vecāku pienākumu nepildīšanu, nelabvēlīgu vidi bērna attīstībai, konfliktsituācijas ģimenē un emocionālu un / vai fizisku vardarbību pret bērnu.

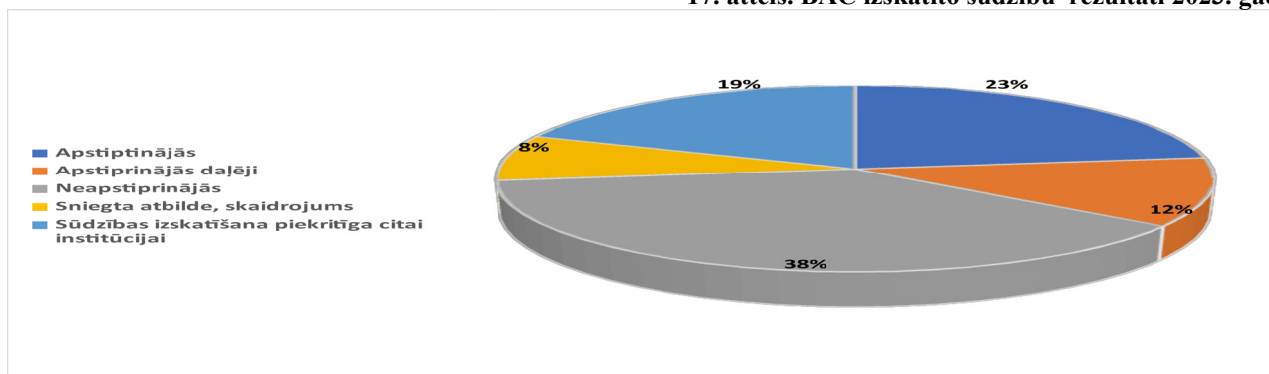
24 sūdzības, kas ir 3 % no kopējā sūdzību skaita, saistītas ar bērnu tiesību pārkāpumiem sabiedriskajās vietās, interneta vidē, filmēšanas laukumā, vai iespējamā pārkāpuma vieta nav norādīta vai nav zināma u.tml. piemēram, elektroniskā plašsaziņas līdzekļa izplatītajā reklāmā tiek lietoti rupji vai nepieklājīgi izteicieni; par Facebook publicētajām bērnu fotogrāfijām; par drošas vides iekārtošanu pie daudzdzīvokļu bērnu laukumiem; par bērnu pakļaušanu bīstamo atkritumu ietekmei u.c.

Lielākā daļa BAC BTAD saņemto sūdzību ir saistītas ar iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem iestādēs vai pie pakalpojumu sniedzējiem – 612.

No 2023. gadā kopā saņemtajām 811 sūdzībām apstiprinājās 188 sūdzības, daļēji apstiprinājās 101 sūdzība un neapstiprinājās 304 sūdzības. Kopumā 289 sūdzības apstiprinājās vai apstiprinājās daļēji, kas ir 36% no visu sūdzību skaita (skat. 17. attēlu).

Uz 61 iesniegumu sniegta atbilde un skaidrojumi par dažādiem bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem, piemēram, par pirmsskolas izglītības iestādes dienas režīma atbilstību bērna labākajām interesēm; par personas datu apstrādes aizskārumu; par rīcību situācijās, kad ģimenē vienam no vecākiem netiek nodrošinātas saskarsmes tiesības ar bērnu; par pašvaldības skolēnu autobusa izmantošanu u.c.

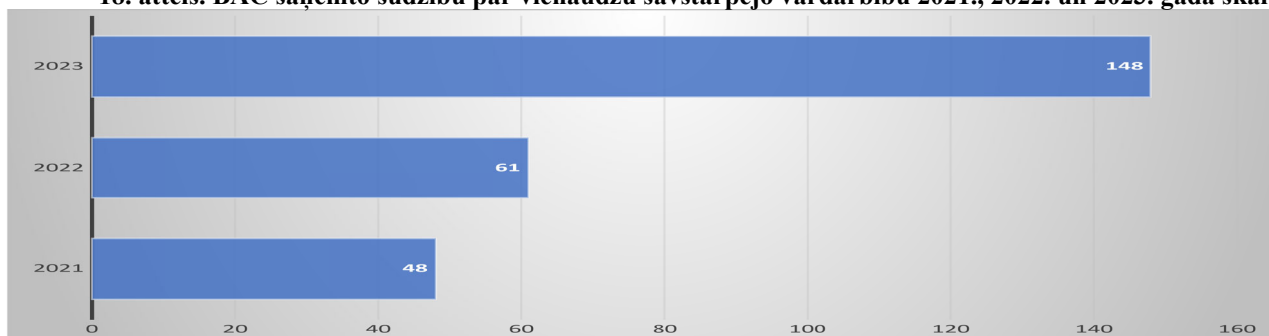
17. attēls. BAC izskatīto sūdzību rezultāti 2023. gadā

Avots: BAC

Par vienaudžu savstarpējo emocionālo un fizisko vardarbību izglītības iestādēs ziņots 148 gadījumos, kas ir 18 % gadījumu no visu sūdzību / iesniegumu / ziņojumu skaita. Salīdzinot ar 2022. gadu, par šādiem gadījumiem saņemts par 87 sūdzību vairāk (skat. 18. attēlu 17. tabulu).

18. attēls. BAC saņemto sūdzību par vienaudžu savstarpējo vardarbību 2021., 2022. un 2023. gadā skaits

Avots: BAC

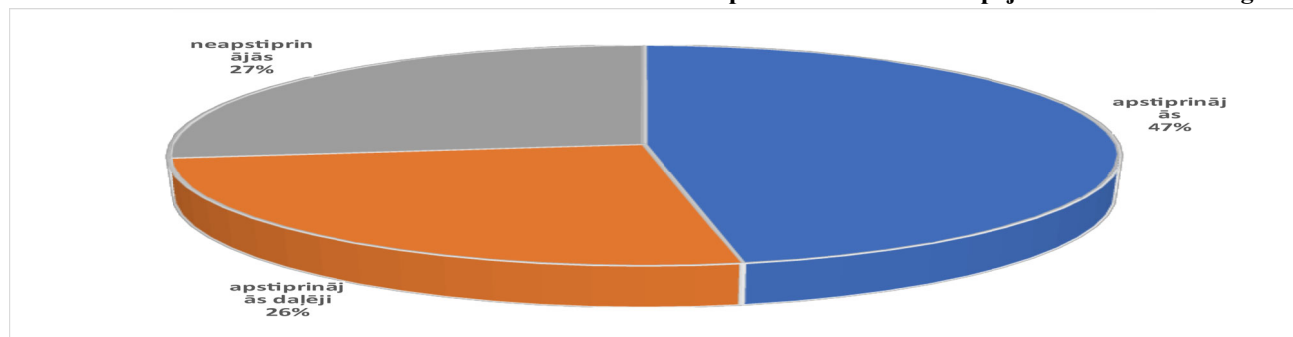
Salīdzinājumā ar 2021. gadu un 2022. gadu sūdzību skaits par vienaudžu savstarpējo vardarbību ir palielinājies. No 2023. gadā saņemtajām 148 sūdzībām apstiprinājās un daļēji apstiprinājās 108 sūdzības, kas ir 73 %, nav apstiprinājušās 40 sūdzības, kas ir 27% no šo sūdzību skaita (skat. 16. tabulu un 19. attēlu).

16. tabula. BAC izskatītās sūdzības par vienaudžu savstarpēju fizisku vai emocionālu vardarbību skaits 2022. un 2023. gadā

Sūdzības par vienaudžu savstarpēju fizisku vardarbību, emocionālu vardarbību vai fizisku un emocionālu vardarbību	2022. gads				2023. gads			
	kopā	apstiprināts	daļēji apstiprināts	neapstiprināts	kopā	apstiprināts	daļēji apstiprināts	neapstiprināts
	Izglītības iestādē	44	22	14	8	128	62	34
Pirmskolas izglītības iestādē	17	6	7	4	12	5	3	4
Ārpusģimenes aprūpes iestādē	0	0	0	0	3	2	0	1
Krīzes centrā	0	0	0	0	3	1	1	1
Nometnē	0	0	0	0	2	0	0	2
KOPĀ	61	28	21	12	148	70	38	40

Avots: BAC

19. attēls. BAC izskatīto sūdzību rezultāti par vienaudžu savstarpējo vardarbību 2023. gadā

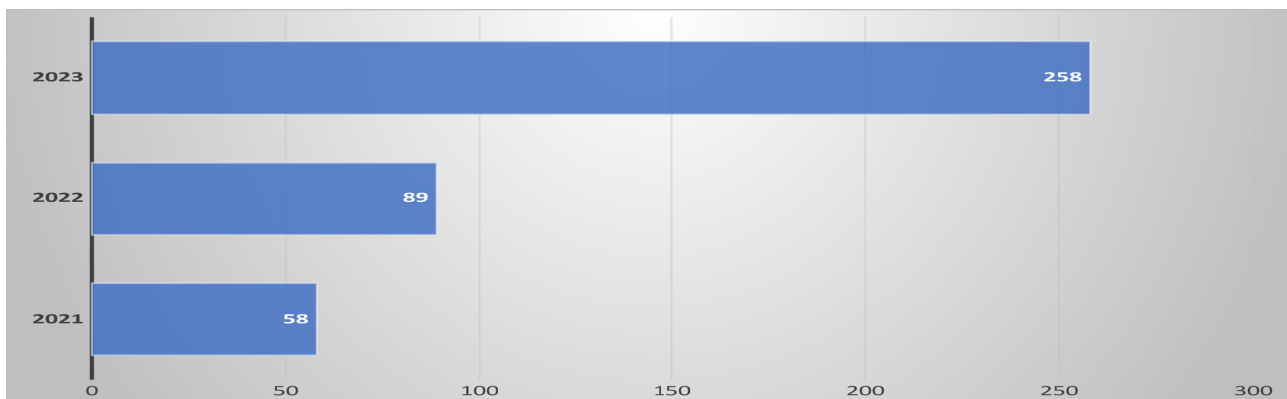

Avots: BAC

2023. gadā no saņemtajām 811 sūdzībām 258 sūdzības saņemtas par valsts un pašvaldību institūciju amatpersonas vai darbinieku fizisku vardarbību (49 sūdzības), emocionālu vardarbību

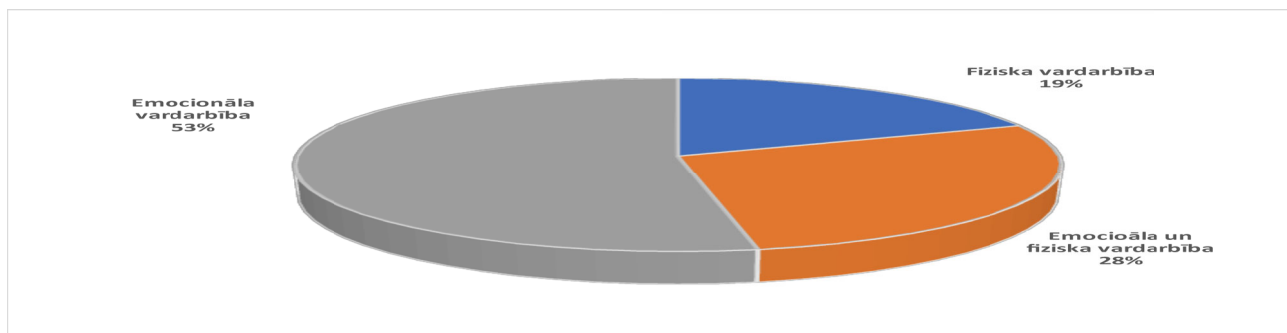
pret izglītojamajiem (137 sūdzības) un darbinieku emocionālu un fizisku vardarbību pret izglītojamajiem (72 sūdzības) (skat. 20.attēlu un 22.attēlu).

20.attēls. BAC saņemto sūdzību par iespējamu valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu vai darbinieku vardarbību pret bērniem 2021., 2022. un 2023. gadā skaits

Avots: BAC

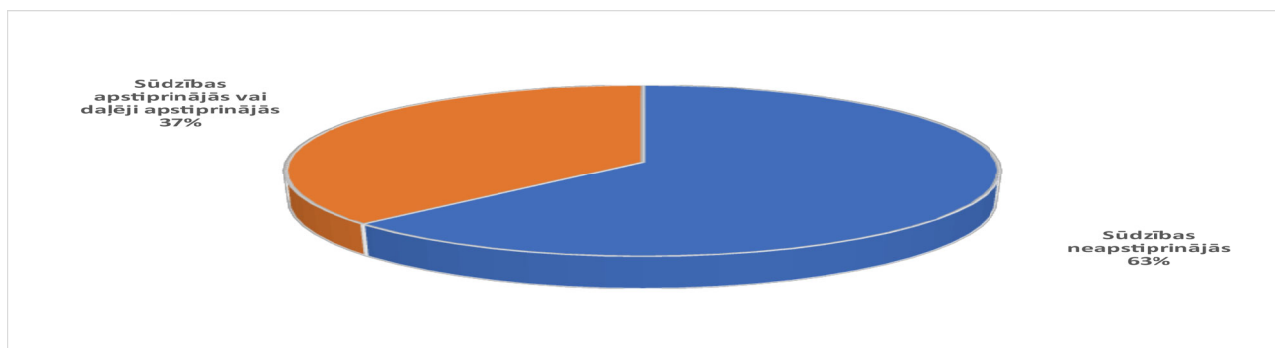
21. attēls. BAC izskatīto sūdzību skaits par iespējamo iestāžu darbinieku vardarbību pret bērniem 2023. gadā.

Avots: BAC

No izskatītajām sūdzībām apstiprinājās 64 sūdzības, daļēji apstiprinājās 32 sūdzības un 162 sūdzības neapstiprinājās. Kopumā apstiprinājās un daļēji apstiprinājās 37 % sūdzības un neapstiprinājās 63 % sūdzības par iespējamu darbinieku vardarbību pret bērniem (skat. 22.attēlu, 17. tabulu).

22. attēls. BAC izskatīto sūdzību rezultāti par iespējamo iestāžu darbinieku vardarbību pret bērnu 2023. gadā

Avots: BAC

17. tabula. BAC izskatītās sūdzības par iespējamo iestāžu darbinieku vardarbību pret bērnu 2022. un 2023. gadā

Sūdzības/iesniegumi par izglītības iestāžu darbinieku fizisku vardarbību pret izglītojamajiem iestādēs		
	2022. gads	2023. gads

	kopā	apstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās	kopā	apstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās
Skola	15	7	5	3	23	16	0	7
Pirmskolas izglītības iestāde	12	5	1	6	18	4	1	13
Ārstniecības iestāde	0	0	0	0	3	2	0	1
Ārpusģimenes aprūpes iestāde	2	2	0	0	4	3	0	1
Apsardze	0	0	0	0	1	0	0	1
KOPĀ	29	14	6	9	49	25	1	23
Sūdzības/iesniegumi par izglītības iestāžu darbinieku emocionālu vardarbību pret izglītojamajiem iestādēs								
	2022. gads				2023. gads			
	kopā	apstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās	kopā	apstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās
Skola	34	8	4	22	99	13	12	74
Pirmskolas izglītības iestāde	13	5	0	8	12		4	8
Ārpusģimenes aprūpes iestāde	1	0	0	1	7	1	1	5
Krīzes centrs	2	0	1	1	3	0	1	2
Bāriņtiesa	0	0	0	0	4	0	0	4
Sociālais dienests	0	0	0	0	3	0	0	3
Policija	0	0	0	0	7	1	0	6
Tiesībsarga pārstāvis	0	0	0	0	1	0	0	1
Apsardze	0	0	0	0	1	1	0	0
KOPĀ	50	13	5	32	137	16	18	103
Sūdzības/iesniegumi par izglītības iestāžu darbinieku fizisku un emocionālu vardarbību pret izglītojamajiem iestādēs								
	2022. gads				2023. gads			
	kopā	apstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās	kopā	apstiprinās	daļēji apstiprinās	neapstiprinās
Skola	8	3	1	4	42	18	7	17
Pirmskolas izglītības iestāde	2	0	0	2	14	0	6	10
Ārpusģimenes aprūpes iestāde	0	0	0	0	6	2	0	4
Krīzes centrs, Jaunsardzes centrs, patvēruma meklētāju centrs, atbalsta centrs	0	0	0	0	10	3	2	5
KOPĀ	10	3	0	6	72	23	13	36

Avots: BAC

BAC 2023. gadā saņēma 21 sūdzība par iespējamu seksuālu vardarbību izglītības iestādēs, ģimenēs, interneta vidē, sabiedriskās vietās. Ņemot vērā, ka BAC kompetencē nav izvērtēt, vai ir noticis vai nav noticis noziedzīgs nodarījums un / vai likumpārkāpums, jebkura informācija par iespējamu noziedzīgu nodarījumu un/vai likumpārkāpumu, kas nav BAC kompetencē, tai skaitā informācija par iespējamo seksuālo vardarbību pret bērnu, tiek pārsūtīta izvērtēšanai Valsts policijai.

2023. gadā BAC BTAD saņēmtas:

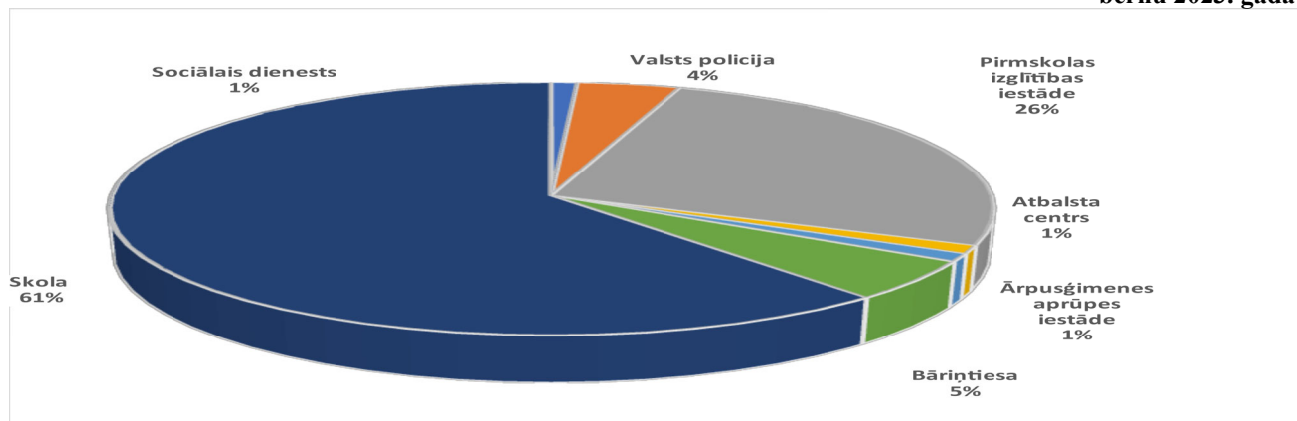
- 6 sūdzības par iespējamu vienaudžu seksuālu vardarbību skolā;
- 4 sūdzības par iespējamu seksuālu vardarbību ģimenē;
- 6 sūdzības par iespējamu izglītības iestādes darbinieka seksualizētu uzvedību un / vai seksuālu izglītojamā izmantošanu;
- 3 sūdzības par iespējamu bērnu pavināšanu internetā, par iespējamu pornogrāfiska satura materiālu izplatīšanu internetā;
- 1 sūdzība par iespējamu erotiska satura materiālu izplatīšanu;
- 1 sūdzība par iespējamu pedofilu kontaktēšanos ar ārpusģimenes aprūpes iestādes bērniem.

2022. gadā BAC BTAD saņemtas:
 2 sūdzības par vienaudžu seksuālu vardarbību izglītības iestādēs;
 3 sūdzības par pavadināšanu internetā;
 1 sūdzība par vienaudžu savstarpēju seksuālu vardarbību pirmsskolas izglītības iestādē, kas vairāk gan raksturojama kā bērnu devianta uzvedība;
 1 sūdzība par pedagoga seksuālu vardarbību pret izglītojamo, kas apstiprinājās.

2021. gadā BAC BTAD saņemtas:
 2 sūdzības par vienaudžu seksuālu vardarbību vispārizglītojošās skolās, abas apstiprinājās;
 2 sūdzības par vienaudžu seksuālu vardarbību speciālajās pamatskolās, no tām 1 apstiprinājās, 1 apstiprinājās daļēji;
 1 sūdzība par pirmsskolas izglītības iestādes pedagoga seksuālu vardarbību pret izglītojamo, kura apstiprinājās daļēji;
 1 sūdzība par pavadināšanu internetā.

2023. gadā par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem BAC BTAD 99 gadījumos bija jāpieņem lēmums par administratīvā pārkāpuma lietas uzsākšanu vai atteikumu uzsākt administratīvā pārkāpuma procesu par pārkāpumiem, kurus izdarījušas valsts vai pašvaldības iestāžu amatpersonas un darbinieki, no tām skolās – 58, pirmsskolas izglītības iestādēs – 25, bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādēs – 5, ģimenes atbalsta centrā – 1, bāriņtiesās – 5, sociālajā dienestā – 1, Valsts policijā – 4 (skat. 23. attēlu).

23. attēls. BAC pieņemtie lēmumi par valsts vai pašvaldību amatpersonu darbinieku pārkāpumiem pret bērnu 2023. gadā

Avots: BAC

2023. gadā 62 gadījumos tika pieņemts lēmums atteikt uzsākt administratīvā pārkāpuma procesu saskaņā ar AAL 119. panta pirmās daļas 1. punktu, no tām skolās – 33, pirmsskolas izglītības iestādēs – 17, ārpusģimenes aprūpes iestādēs – 2, bāriņtiesās – 5, sociālajā dienestā – 1, Valsts policijā – 4 (skat. 18. tabulu).

18. tabula. BAC BTAD administratīvā pārkāpuma lietas 2023. gadā.

	KOPĀ	Atteikums	Izbeigts process	Piemērotais sods	
				Brīdinājums	Naudas sods
Sociālais dienests	1	1	0	-	-
Valsts policija	4	4	0	-	-
Pirmskolas izglītības iestāde	25	17	5	4	-
Atbalsta centrs	1	0	1	-	-
Ārpusģimenes aprūpes iestāde	5	2	2	-	1

Bāriņtiesa	5	5	0	-	-
Skola	58	33	7	9	8
KOPĀ	99	62	15	13	9

Avots: BAC

Tika pieņemti **37** lēmumi par administratīvā pārkāpuma lietas uzsākšanu, no tām skolās – 25, pirmsskolas izglītības iestādēs – 8, ģimenes atbalsta centrā – 1, ārpusģimenes aprūpes iestādē – 3.

Izskatīšanā vēl ir 11 lietas, bet uz šo brīdi no izskatītajām lietām 7 lietās tika pieņemts lēmums par procesa izbeigšanu, no tām skolās – 4, pirmsskolas izglītības iestādēs – 3.

22 gadījumos tika pieņemts lēmums pārkāpumu izdarījušajai personai piemērot sodu – brīdinājumu vai naudas sodu saskaņā ar BTAL 81. pantu.

Skolās no ierosinātajām administratīvo pārkāpumu lietām 9 gadījumos darbiniekiem izteikts brīdinājums (4 – par fizisku, bet 5 – par emocionālu vardarbību pret izglītojamo), 8 gadījumos piemērots naudas sods (1 – par fizisku un emocionālu vardarbību, 6 – par fizisku vardarbību, 1 – par emocionālu vardarbību pret izglītojamo).

Pirmsskolas izglītības iestādēs no ierosinātajām administratīvo pārkāpumu lietām 4 gadījumos darbiniekiem izteikts brīdinājums (3 – par fizisku vardarbību, 1 – par emocionālu vardarbību pret izglītojamo).

Par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu piemērots naudas sods 1 ārpusģimenes aprūpes iestādes darbiniekam.

Valsts un pašvaldības iestāžu darbinieku pārkāpumi, par kuriem bija jāpieņem lēmums par administratīvā pārkāpuma lietas uzsākšanu vai atteikums uzsākt administratīvo procesu, lielākoties ir bijuši par emocionālu vardarbību pret bērnu, kas ir 44. Par fizisku vardarbību pret bērnu – 27, par emocionālu un fizisku vardarbību pret bērnu – 18, un 10 lūgumi uzsākt administratīvo procesu saņemti par bērna pamešanu novārtā, kas nav BAC kompetencē, par ko pieņemts lēmums atteikt uzsākt administratīvo procesu.

2023. gadā visvairāk administratīvā pārkāpuma lietu, kurās bija jāpieņem lēmums par lietas uzsākšanu vai atteikums uzsākt administratīvo lietu, bija Rīgā – 28, tai seko Jelgava ar 10 lietām, Liepāja ar 7 lietām, Daugavpils un Ropažu novads ar 5 lietām, Rēzekne, Dienvidkurzemes novads ar 4 lietām, Cēsis, Cēsu novads, Rēzeknes novads, Talsu novads, Jelgavas novads ar 3 lietām, Balvi, Bauskas novads, Sigulda, Jūrmala ar 2 lietām (skat. 19. tabulu).

19. tabula. BAC administratīvo pārkāpuma lietu skaits pilsētās/novados 2021., 2022. un 2023. gadā.

Vieta	Lietu skaits			Vieta	Lietu skaits			Vieta	Lietu skaits		
	2021	2022	2023		2021	2022	2023		2021	2022	2023
Rīga	37	31	28	Sigulda	2	2	2	Ogres nov.	0	1	1
Liepāja	0	9	7	Siguldas nov.	0	3	1	Ikšķile	2	0	0
Ādažu	1	3	0	Gulbenes nov.	0	1	1	Ķekava	0	0	1
Aizkraukle	0	0	1	Dienvidkurzemes nov.	0	0	4	Ķekavas nov.	0	1	0
Aizkraukles nov.	0	0	1	Daugavpils	6	1	5	Kadaga	1	0	0
Cēsis	1	0	3	Dobele	2	1	0	Ropažu nov.	0	4	5
Cēsu nov.	0	0	3	Dobeles nov.	0	1	1	Kuldīgas nov.	1	0	0
Smiltenes nov.	0	3	0	Bauskas nov.	0	1	2	Koknese	1	0	0

Jūrmala	1	3	2	Talsi	2	1	0	Valmiera	2	0	0
Krāslava	0	2	0	Rēzekne	0	1	4	Valmieras nov.	14	0	0
Balvi	0	0	2	Rēzeknes nov.	1	0	3	Ventspils	0	0	1
Jelgava	4	2	10	Ogre	4	1	1	Talsu nov.	0	0	3
Jelgavas nov.	0	6	3	Ludza	0	0	1	Tukuma nov.	1	2	0
Jaunjelgava	1	0	0	Ludzas nov.	0	1	0	Olaine	0	0	1
Salaspils	1	0	1	Limbaži	2	0	0	Interneta vide	1	0	0
Salaspils nov.	0	1	0	Madonas nov.	0	1	0				
Saldus nov.	2	0	0	Mārupes nov.	1	1	1	KOPĀ	91	84	99

Avots: BAC

BAC Uzticības tālrunis 116111 sniedz operatīvu psiholoģisko palīdzību un atbalstu bērniem krīzes situācijās (nelaimes gadījumos, vardarbīgos konfliktos, noziedzīgos nodarījumos, iespējamās pašnāvības vai nāves gadījumos), kas būtiski izmaina psiholoģisko klimatu un nav pārvaramas ar esošajiem resursiem, un kuru rezultātā izsauc ātro medicīnisko palīdzību vai policiju.

Uz BAC Uzticības tālruni 2023. gadā tika saņemti 808 zvani par emocionālu vardarbību (2022. g. - 1294), 209 zvani par fizisku vardarbību (2022. g. - 230) un 42 zvani par seksuālu vardarbību (2022. g. - 54) (skat. 20. tabulu).

20. tabula. Uz BAC uzticības tālruni saņemto zvanu par bērnu tiesību pārkāpumiem skaits 2021. 2022. un 2023. gadā.

Par emocionālu vardarbību			
	2021	2022	2023
Izglītības iestādē (no vienaudžu, pedagogu puses)	191	347	256
Aprūpes iestādē (vienaudžu, iestādes darbinieku puses)	10	16	1
Ģimenē (no vecāku, vecvecāku, patēva/pamātes, brāļu/māsu, citu radnieku puses)	927	931	551
Par fizisku vardarbību			
Izglītības iestādē (no vienaudžu, pedagogu puses)	55	98	87
Aprūpes iestādē (vienaudžu, iestādes darbinieku puses)	4	7	4
Ģimenē (no vecāku, vecvecāku, patēva/pamātes, brāļu/māsu, citu radnieku puses)	156	125	118
Par seksuālu vardarbību			
Izglītības iestādē (no vienaudžu, pedagogu puses)	10	16	9
Aprūpes iestādē (vienaudžu, iestādes darbinieku puses)	3	-	-
Ģimenē (no vecāku, vecvecāku, patēva/pamātes, brāļu/māsu, citu radnieku puses)	32	38	33
Par mobingu			
Izglītības, aprūpes iestādē	74	182	131
Par pamešanu novārtā			
Ģimenē	471	792	316

Avots: BAC

2.3. Negadījumos un interneta vidē cietušie bērni.

VP un VUGD statistikas dati par ceļu satiksmē un no citiem negadījumiem cietušajiem bērniem (skat. 21. tabulu), liecina par problēmas aktualitāti tostarp ar negatīvu tendenci. 2023. gadā ceļu satiksmes negadījumos cietušo bērnu skaita rādītāji ir 703, kā arī 10 ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušie.

21. tabula. Negadījumos cietušo bērnu skaits no 2019. līdz 2023. gadam.

	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Ugunsgrēkos cietuši bērni	18	15	19	21	10
Ugunsgrēkos bojā gājuši bērni	3	1	0	3	2
Izceltie bojāgājušie bērni no ūdenstilpnēm (iespējams nosliukušie)²²	1	6	2	3	2
Ceļu satiksmes negadījumos cietuši bērni	705	618	585	615	703
Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājuši bērni	5	10	3	4	10
KOPĀ	732	650	609	646	727

Avots: VP un VUGD sniegtā informācija

Analizējot ceļu satiksmes negadījumos cietušo bērnu skaitu vecuma grupās, secināms, ka 2023. gadā visvairāk cietušo bērnu ir vecumā līdz 14 gadiem, kuri bija pasažieri. (skat. 22. tabulu). Bērni vecumā no 15 - 16 gadiem vienlīdz cietuši gan kā velosipēdisti, gan kā pasažieri un gājēji.

22. tabula. CSN cietušo un bojā gājušo bērnu skaits vecuma grupās 2021., 2022. un 2023. gadā.

Bērnu vecums	Cietušo bērnu skaits			Bojā gājušo skaits		
	2021. gads	2022. gads	2023. gads	2021. gads	2022. gads	2023. gads
0 – 14 g.v., no tiem:	407	444	485	2	2	4
Velosipēdisti (un mopēdisti)	101	82	109	0	0	2
Gājēji	92	130	123	0	1	2
Pasažieri	180	203	215	1	1	0
Vadītāji	11	5	9	0	0	0
Cits	23	24	30	1	0	0
15 – 16 g.v., no tiem:	115	112	146	1	1	3
Velosipēdisti (un mopēdisti)	53	35	49	0	0	0
Gājēji	9	30	21	0	0	1
Pasažieri	37	33	47	0	1	
Vadītāji	8	5	14	1	0	1
Cits	8	9	16	0	0	0
17 g.v., no tiem:	63	59	72	0	1	3
Velosipēdisti (un mopēdisti)	15	9	14	0	0	0
Gājēji	5	12	9	0	1	0
Pasažieri	29	16	24	0	0	1
Vadītāji	7	10	14	0	0	1
Cits	7	12	12	0	0	1
Nenoskaidrots	0	0	0	0	0	0
Kopā (0 – 17 g.v.):	585	615	703	3	4	10

Avots: VP

Galvenie iemesli ceļu satiksmes negadījumiem ir gājēju vai velobraucēju pārvietošanās pa ceļu bez atstarotāja vai apgērba ar atstarojošiem elementiem, nepareiza pārvietošanās pa ceļu – pa nepareizo ceļa pusi vai pat pa ceļa vidu, ko izdara paši nepilngadīgie.

²² Iekļauti tikai tie gadījumi, kad izcelti no ūdenstilpnēm, iesaistot VUGD

To, ka bērni paši pakļauj sevi riskam, neievērojot ceļu satiksmes noteikumus, liecina arī pret nepilngadīgajiem par pārkāpumiem ceļu satiksmē uzsāktu administratīvo pārkāpumu procesu skaits (skat. 24. attēlu).

24. attēls. Par pārkāpumiem ceļu satiksmes drošības jomā uzsāktu administratīvo pārkāpumu procesu skaits nepilngadīgajiem 2021., 2022. un 2023. gadā.

Avots: IeM IC (VP)

Diezgan bieži bērns cietušā statusā nonāk pieaugušo bezatbildīgas rīcības dēļ, kad tiek pārkāpti noteikumi, kuri paredz bērnu pārvadāšanai paredzēto drošības līdzekļu lietošanu, transportlīdzekļa vadītāja uzmanības novēršana no ceļa un mobilo ierīču lietošana pie stūres, transportlīdzekļa vadīšana alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošu vielu ietekmē, agresīva braukšana, kā arī atbilstoši ceļa segumam un meteoroloģiskiem apstākļiem nepareizi izvēlēts braukšanas ātrums.

Attīstoties informācijas tehnoloģijām un interneta pakalpojumiem, aktuāla problēma pasaulē un arī Latvijā ir pārkāpumi interneta vidē, kas ar katru gadu pieaug. Jāatzīmē, ka interneta vides monitoringa rezultātā joprojām tiek konstatēts liels skaits interneta lietotāju, kuri ir iesaistīti bērnu seksuālās izmantošanas materiālu aprītē.

LIA “Net-Safe” Latvia Drošāka interneta centra apkopotā statistika par pārkāpumiem internetā (skat. 23. tabulu) liecina par pārkāpumu skaita palielināšanos. No 2019. - 2023. gadam ziņojumu līnijā saņemti un apstrādāti 44 584 ziņojumi par nelegālu, kaitīgu interneta lietošanu un problēmsituācijām internetā vidē.

23. tabula. Elektroniskās ziņojumu līnijas par pārkāpumiem internetā statistika no 2019. līdz 2023. gadam.²³

	2019	2020	2021	2022	2023
Erotisks/pornogrāfisks saturs bez izvietotiem brīdinājumiem	61	41	38	45	37
Pedofilija/ bērnu seksuālās izmantošanas saturoši materiāli	3254	3993	22925	8977	986
Vardarbīga rakstura materiāli	13	11	10	7	15
Cieņas/goda aizskaršana	105	81	67	74	92
Naida kurināšana/ rasisms	6	6	13	295	37
Finanšu krāpniecība	105	131	206	279	393
Konsultācijas/padomi	188	236	254	224	188
Citi	104	103	245	567	172
KOPĀ:	3836	4602	23758	10468	1920

Avots: LIA Drošāka interneta centrs

BAC izmantojot Uzticības tālruni 2023. gadā sniedza 718 (-341) konsultācijas par interneta drošības jautājumiem, tai skaitā 78 (-86) - par emocionālu pazemošanu internetā un 75 (-89) – par pazemošanu izmantojot mobilo lietotni.

²³ Pieejams: <https://drossinternets.lv/lv/info/ziņojumu-statistika>

2022. gada sākumā LIA “Net-Safe” Latvia Drošāka interneta centrs sadarbībā ar VP un BAC izstrādāja tiešsaistes pašpalīdzības rīku sos.drossinternets.lv, kas ļauj noskaidrot, cik droša ir bērna draudzība internetā, uzzināt, kā atpazīt pavadināšanas gadījumus, kā rīkoties un kur meklēt palīdzību.

2023. gadā savu draudzību internetā ir pārbaudījuši 2017 bērni vecumā no 8 -17 gadiem. Bērnu sniegtās atbildes (skat. 24. tabulu) liecina, ka 20 % jeb vairāk nekā 400 bērnu ir cietuši no pavadināšanas internetā, kas liecina par augstu latentumu šāda veida likumpārkāpumiem pret bērnu. Bērnu pavadināšanas internetā pārkāpumu apstiprinošu atbilžu pieaugums skaidrojams ar to, ka 2022. gadā tests bērniem tika dots pildīšanai skolās izglītojošu aktivitāšu ietvaros. Savukārt, 2023. gadā bērni un pusaudži tika uzrunāti tikai sociālo mediju platformās ar aicinājumu pārbaudīt viņu draudzību internetā. Attiecīgi 2023. gadā testu izpildīja vairāk tādi bērni, kuri ir nodibinājuši draudzības internetā.

24. tabula. Bērnu sniegtās atbildes pašpalīdzības rīkā sos.drossinternets.lv.

	2022. gads	2023. gads
Jautājums	Apstiprinoša atbilde “Jā”	
Vai «draugs» sūtīja tev ko tādu, kas lika izjust bailes, kaunu, apjukumu?	21%	28%
Vai «draugs» sarunājās ar tevi par intīmām ķermeņa daļām?	27%	33%
Vai «draugs» mēģināja tevi pierunāt vai piespieda fotografēt vai filmēt sevi kailu?	18%	20%
Vai tu nofotografēji, nofilmēji sevi kailu?	60%	65%
Vai «draugs» nosūtīja tev foto, video vai saiti, kur redzams kails pieaugušais vai viņa intīmās ķermeņa daļas?	20%	23%
Vai «draugs» nosūtīja tev foto, video vai saiti, kur redzams kails bērns vai viņa intīmās ķermeņa daļas?	13%	13%
Vai «draugs» lika paturēt noslēpumā savu saziņu ar viņu?	22%	25%
Vai «draugs» tev solīja naudu vai dāvanas, ja darīsi, ko viņš vēlas?	17%	19%
Vai «draugs» tev draudēja nodarīt pāri, ja darīsi, ko viņš vēlas?	16%	18%

Avots: LIA Drošāka interneta centrs

2022. gadā tika turpināts pastiprināti pievērst uzmanību nepilngadīgo personu meklēšanai, jo šīs personas ietilpst riska grupā, kas nespēj sevi aizsargāt, un, tādēļ tām ir lielāka iespēja kļūt par noziedzīgo nodarījumu upuriem.

Saskaņā ar VP sniegto informāciju atskaites periodā kā bezvēsts pazudušas meklēšanā tika izsludinātas 578 nepilngadīgas personas, kas salīdzinājumā ar 2022. gadu ir par 66 nepilngadīgām personām vairāk. Meklēšanā joprojām atrodas 21 (+2; +10%) nepilngadīga persona.

Pārsvarā tiek meklētas nepilngadīgas personas, kuras ir aizgājušas no dienas centriem, internātskolām, ģimenēm, kuras dažādu iemeslu dēļ nejutās labi, un personas, kurām ir nosliece uz kļūdošānu. VP darbinieki koordinē personu meklēšanas pasākumus visos gadījumos un nepilngadīgo personu meklēšana ir prioritāra.

2.4. Valsts kompensācijas nepilngadīgajiem

Juridiskās palīdzības administrācija (līdz 31.12.2023., no 01.01.2024. – Tiesu administrācija) ir atbildīgā iestāde par valsts kompensācijas izmaksāšanu likumā “Par valsts kompensācijas cietušajiem” noteiktajos gadījumos un kārtībā.

Valsts kompensāciju var saņemt persona, kura atzīta par cietušo kriminālprocesā, ja:

- noziedzīgs nodarījums kvalificēts kā izdarīts ar nodomu (tīši);
- noziedzīgā nodarījuma rezultātā: iestājusies personas nāve; cietušajiem nodarīti smagi vai vidēja smaguma miesas bojājumi; aizskarta cietušā tikumība vai dzimumneaizskaramība; cietušais ir cilvēku tirdzniecības upuris; cietušais inficēts ar cilvēka imūndeficīta vīrusu, B vai C hepatītu.

Nepilngadīgā cietušā tiesības uz valsts kompensāciju realizē tā pārstāvji un ik gadu Tiesu administrācijā ar valsts kompensācijas pieprasījumiem vēršas nepilngadīgo pārstāvji, lai saņemtu valsts kompensāciju par tišos noziedzīgos nodarījumos izdarītajām prettiesiskajām darbībām pret nepilngadīgajiem.

2023. gadā ar valsts kompensācijas pieprasījumu valsts kompensācijas saņemšanai nepilngadīgajiem vērsušās 232 personas, kas ir gandrīz 1/3 daļa no kopējā valsts kompensāciju pieprasījuma skaita. No tiem valsts kompensācijas izmaksātas 241²⁴ nepilngadīgajiem cietušajiem, atteikums izmaksāt valsts kompensāciju - 29 cietušajiem (skat.25. tabulu).

25.tabula. Pieņemto lēmumu “Par valsts kompensāciju” skaits pēc sekām un izmaksātā kopsumma

SEKAS	SKAITS	SUMMA
personas nāve ²⁵	6	7336.66
dzimumneaizskaramība vai tikumība	186	952270.00
cilvēku tirdzniecība	1	2250.00
smagi miesas bojājumi	4	10620.00
vidēja smaguma miesas bojājumi	13	25690.00
HIV, B vai C hepatīts	0	0.00

Avots: Juridiskās palīdzības administrācija

Vairāku gadu garumā dominējošie noziedzīgie nodarījumi, par kuriem tiek izmaksāta valsts kompensācija, ir noziedzīgi nodarījumi pret nepilngadīgo tikumību un dzimumneaizskaramību.

2.5. Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība nepilngadīgajiem

KL paredz, ka katram nepilngadīgajam un viņa pārstāvim kriminālprocesa ietvaros ir tiesības uz juridisko palīdzību.

Atbilstoši KPL 108. panta piektajai un sestajai daļai juridiskās palīdzības sniegšana nepilngadīgajam cietušajam un nepilngadīgā cietušā pārstāvim ir obligāta kriminālprocesā par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību, ko nodarījusi persona, no kuras nepilngadīgais cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, vai par noziedzīgu nodarījumu pret tikumību vai

²⁴ Pieņemtais lēmumu skaits ir lielāks kā valsts kompensāciju pieprasījumu skaits sakarā ar papildu pieprasīto/saņemto informāciju lietās, kuras iesniegtas pirms 01.01.2023.

²⁵ Ja noziedzīga nodarījuma rezultātā iestājusies personas nāve un kriminālprocesā par cietušajiem atzītas vairākas personas, šīm personām izmaksā valsts kompensāciju, sadalot to proporcionāli cietušo skaitam (likuma “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 71 panta ceturrtā daļa)

dzimumneaizskaramību. Ja nepilngadīgais cietušais vai viņa pārstāvis nav noslēdzis vienošanos ar advokātu par juridiskās palīdzības sniegšanu, šā panta piektajā daļā paredzētajā gadījumā procesa virzītājs pieņem lēmumu par advokāta kā juridiskās palīdzības sniedzēja uzaicināšanu šā likuma 104. panta sestajā daļā paredzētajā kārtībā, kas savukārt nosaka, ka, saņemot procesa virzītāja pieprasījumu, zvērinātu advokātu vecākais norīko konkrētu zvērinātu advokātu un paziņo procesa virzītājam par tā piedalīšanos kriminālprocesā.

KPL 108.panta 5.¹ daļa noteic, ja kriminālprocesā nav nodrošināta tiesību un interešu aizsardzība vai cietušais vai viņa pārstāvis izsaka lūgumu procesa virzītājam, procesa virzītājs pieņem lēmumu, ka kriminālprocesā piedalās advokāts īpaši aizsargājamam cietušajam kā juridiskās palīdzības sniedzējs.

Tiesu administrācija apsaimnieko līdzekļus, kas paredzēti valsts nodrošinātai juridiskai palīdzībai.²⁶

MK 2009. gada 22. decembra noteikumi Nr. 1493 “Noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskā palīdzības apjomu, samaksas apmēru, atlīdzinājumiem izdevumiem un to izmaksas kārtību” noteic valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības veidus, apjomu, samaksas apmēru un ar juridiskā palīdzības sniegšanu saistītos atlīdzināmos izdevumus, to apmēru un izmaksas kārtību.

2023. gadā administrācijā saņemti kopā 16 177 paziņojumi krimināllietās, kuros nodrošināta tai skaitā arī juridiskās palīdzības sniegšana nepilngadīgajiem, un kopējie izmaksātie līdzekļi sastāda EUR 1 519 854,50.

²⁶ Ministru kabineta 2022.gada 20.septembra noteikumi Nr.585 “Tiesu administrācijas nolikums”.

3. Preventīvie pasākumi

3.1. VP veiktie preventīvie pasākumi

Nepilngadīgo noziedzības novēršanas un aizsardzības jomā VP strādā vispārējās un individuālās prevencijas virzienos. Vispārējās prevencijas ietvaros VP strādā ar programmu “Skolu drošība”. Programmas mērķis ir pilnveidot izglītības iestāžu drošības sistēmu.

Programmas “Skolu drošība” ietvaros, tiek izmantotas četras metodes, lai risinātu konkrētu problēmu izglītības iestādē. Atbildīgie VP pārstāvji izvēlās vienu vai vairākas no uzskaitītajām metodēm:

1. Drošības izvērtējums izglītības iestādē

Drošības izvērtējums ietver gan fiziskās vides, gan izglītības iestādē izveidoto kārtības noteikumu, gan “mikroklimata”, gan izglītības iestādē reģistrēto incidentu un pārkāpumu, gan riska informācijas aprites novērtējumu. Noslēdzoties visaptverošajam novērtējumam, tiek sagatavoti ieteikumi izglītības iestādes drošības pilnveidei.

2. Izglītības iestādes personāla informēšana

Pedagogiem un izglītības iestādes personālam ir jābūt spējīgiem savlaicīgi identificēt riska situācijas un jābūt praktiskām zināšanām, kā tajās rīkoties. Savukārt izglītības iestādes direktoram ir nepieciešamas zināšanas par drošības sistēmas izveides pamatiem un principiem, lai spētu efektīvi nodrošināt drošību izglītības iestādē un vadīt tās uzturēšanu.

3. Reidi

Preventīvi kontroles pasākumi (reidi) tiek organizēti izglītības iestādēs, pamatojoties uz saņemto informāciju no izglītības iestādēm, vecākiem vai skolēniem. Preventīvus kontroles pasākumus veic ne tikai izglītības iestādēs, bet arī pilsētas vai novada teritorijā, nepilngadīgo pulcēšanās vietās un alkoholisko dzērienu un cigarešu tirdzniecības vietās.

4. Skolēnu informēšana

Preventīvās izglītojošās drošības nodarbības izglītības iestādes izglītojamiem tiek vadītas par dažādām drošības tēmām, piemēram, par ceļu satiksmes drošību, vardarbību u.c.

2023. gada 12 mēnešos VP nepilngadīgo prevencijas jomā īstenoja 3696 pasākumus. 36,1% no visām preventīvajām aktivitātēm veido nodarbības nepilngadīgajiem (skat. 26. tabulu). Papildus vispārīgajiem preventīvajiem pasākumiem, VP veic arī audzinoša rakstura pārrunas ar konkrētām nepilngadīgām personām. Kopumā, atskaites periodā tika veiktas 544 audzinoša rakstura pārrunas, kas veido 14,7 % no visām realizētajām preventīvajām aktivitātēm nepilngadīgo jomā.

Būtisku pasākumu skaitu 2023. gada 12 mēnešos veido 1243 preventīvi reidi / kontroles pasākumi likumpārkāpumu konstatēšanai un novēršanai (nepilngadīgajiem neatļautu preču tirdzniecības kontrole, ceļu satiksmes uzraudzība, smēķēšana, alkoholisko dzērienu un citu aizliegto vielu lietošana, u.c. likumpārkāpumu novēršana).

26. tabula. VP veikto preventīvo pasākumu skaits 2023. gadā

Preventīvo pasākumu veidi	Reižu skaits	%
Kopā:	3696	100%
t.sk. nodarbības nepilngadīgajiem	1335	36,10%
t.sk. veikti drošības izvērtējumi izglītības iestādēs	22	0,60%
t.sk. piedalīšanās vecāku sapulcēs	30	0,80%
t.sk. izglītības iestādes personāla informēšana	20	0,50%
t.sk. reidi / kontroles pasākumi	1243	33,60%

t.sk. audzinoša rakstura pārrunas ar nepilngadīgajiem	544	14,70%
t.sk. darbs starpinstitucionālās komisijas sēdēs	282	7,60%
t.sk. piedalīšanās publiskos pasākumos	42	1,10%
t.sk. konkursi un ekskursijas Valsts policijas iecirknī	92	2,50%
t.sk. citi pasākumu veidi	116	3,10%

Īstenojot preventīvus pasākumus nepilngadīgo prevencijas jomā, VP pārstāvji aptver dažādas drošības aktualitātes, to skaitā vairākas tēmas iekļaujot vienā pasākumā (skat. 27. tabulu). 2023. gada 12 mēnešos VP pārstāvji visvairāk informējuši par atbildības jautājumiem (23,2 % no visām tēmām), vispārējās drošības jautājumiem (20,2 %), atkarības jautājumiem (14,8 %), vardarbības jautājumiem (13,4 %), kā arī par satiksmes drošības jautājumiem (12,2 %).

27. tabula. VP īstenoto preventīvo pasākumu skaits 2023. gadā atbilstoši aktuālām drošības tēmām.

Preventīvajos pasākumos ietvertās tēmas	Reižu skaits	%
Kopā tēmas apskatītas (reižu skaits)	6794	100%
Ceļu satiksme	831	12,20%
Vardarbība	912	13,40%
Atbildība	1577	23,20%
Atkarības	1006	14,80%
Drošība internetā	400	5,90%
Vispārējā drošība	1372	20,20%
Policijas darbs	441	6,50%
Īpašuma drošība	255	3,80%

Preventīvajos pasākumos atskaites periodā tika iesaistīti 132 435 Latvijas iedzīvotāji, no tiem 110 758 skolas vecuma bērni, kas ir 49 % no visiem skolas vecuma bērniem Latvijā, kā arī 9144 pirmsskolas vecuma bērni. Kopumā preventīvajos pasākumos 83,6 % no visiem iesaistītajiem veidojušas tieši nepilngadīgas personas (skat. 28. tabulu).

28. tabula. Dalībnieku skaits VP rīkotajos preventīvajos pasākumos 2023. gadā

Dalībnieki preventīvajos pasākumos	Skaits	%
Dalībnieku skaits kopā (nodarbībās un citos pasākumos):	132 435	100%
Nodarbībās un pasākumos nepilngadīgajiem kopā:	110 758	83,60%
t.sk. pirmsskolas vecuma bērni	9 144	6,90%
t.sk. sākumskolas skolēni	11 373	8,60%
t.sk. pamatskolas skolēni	27 040	20,40%
t.sk. vidusskolas skolēni	1 735	1,30%
t.sk. tehnikuma, koledžas u.tml. audzēkņi	2 089	1,60%
t.sk. nepilngadīgie, kuriem nav norādīts konkrēts vecums	59 377	44,80%
Citās aktivitātēs kopā:	21 677	16,40%
t.sk. vecāku sapulču dalībnieki	857	0,60%
t.sk. skolas personāls	219	0,20%
t.sk. seniori	349	0,30%
t.sk. komersanti (kontrolpirkumos)	252	0,20%
t.sk. "Drošs ceļš uz skolu" informatīvs materiāls pirmklasniekiem un viņu vecākiem	20 000	15,10%

Informācija par VP organizētajām preventīvajām kampaņām, informatīvajām akcijām, projektiem u.c.

1. VP Drošības vēstnešu programma

VP kā vienu no prevencijas pamatprogrammām turpina attīstīt Drošības vēstnešu programmas darbību, kas paredzēta, lai iesaistītu pedagogus, izglītības iestāžu pārstāvjus nepilngadīgo informēšanā par drošības riskiem un nepieciešamo rīcību drošības risku novēršanai, un sevis pasargāšanā. Drošības vēstneši (pedagogi, skolas pārstāvji, atbalsta personāls) iesaistoties (reģistrējoties) programmā nodrošina dažādu vispārējās prevencijas pasākumu īstenošanu, t.sk. nepilngadīgo informēšanu par drošības jautājumiem. Programma ļauj aptvert lielāku mērķauditoriju, dažādot uzrunas metodes un informācijas nodošanas modeļus, panākot lielāku informētību par drošību skolu jaunatnes vidū.

Drošības nodarbības var īstenot jebkurš skolas pārstāvis. Drošības nodarbībā tiek izmantots pašpietiekams interaktīvu materiālu kopums, kas neprasa iepriekšēju papildu sagatavošanos no skolas pārstāvja, kā arī neprasa papildu finanšu līdzekļus tā apgūšanai.

Programmā pieejamās drošības nodarbības:

- Emocionālā vardarbība skolas vidē (1. - 3. kl., 4. - 6. kl., 7. – 9. kl.);
- Emocionālā vardarbība interneta vidē (4. - 6. kl., 7. - 9. kl.);
- Riski internetā (1. - 3. kl., 4. - 6. kl.);
- Ceļu satiksmes drošība (1. - 2. kl., 3. - 6. kl., 7. - 12. kl.).

Vairāk par programmu: <https://www.manadrosiba.lv/profesionaliem/drosibas-nodarbibas-skoleniem/par-programmu/>

2. Informatīvais materiāls “Drošs ceļš uz skolu”

Lai veicinātu bērnu drošību VP Prevencijas vadības birojs izplatīja speciālu preventīvu uzziņas materiālu par bērnam drošu ceļu uz izglītības iestādi. Materiāls paredzēts bērnu vecākiem, kuru bērni uzsāk skolas gaitas 1. klasē, lai palīdzētu vecākiem paaugstināt bērna zināšanas

svarīgākajos drošības jautājumos, kā arī palīdzētu sagatavot bērnu rīcībai viņam neierastās situācijās.

Šis materiāls tika izvietots E - klase portālā ziņu joslā, informējot visus interesentus visplašākajā tiešsaistes skolvadības sistēmā Latvijā. Tāpat šis materiāls ir pieejams arī elektroniski jebkurai interesentam VP mājas lapā www.manadrosiba.lv sadaļā “Pieaugušajiem”, saite: <https://www.manadrosiba.lv/materiali/dross-cels-uz-skolu-2/?avots=pieaugusajiem>

3. Informatīvi preventīva kampaņa bērniem, jauniešiem vecākiem un speciālistiem “23. novembris – Eiropas diena bērnu aizsardzībai no seksuālas vardarbības – bērnu pavināšana internetā”

Draudzību veidošana internetā ir mūsdienās izplatītākais veids, kā atrast jaunus domubiedrus, socializēties un paplašināt savu redzesloku. Tomēr, ne viss internetā ir tā, kā tas izskatās, un ne visi interneta lietotāji ir ar labiem nodomiem.

VP prakse liecina, ka aizvien aktuāli ir noziedzīgi nodarījumi pret nepilngadīgu personu tikumību un dzimumneaizskaramību tieši interneta vidē.

Reaģējot uz šo problemātiku, Latvijas Drošāka interneta centrs (drossinternets.lv), VP un BAC eksperti ir izstrādājuši pašpalīdzības testu sos.drossinternets.lv, lai notestētu, cik droša ir bērna draudzība internetā, uzzinātu, kā atpazīt pavināšanas gadījumus un – kur meklēt palīdzību!

Testu var aizpildīt bērns, jaunietis, speciālists, kurš strādā ar bērniem, kā arī bērnu vecāki. Tests palīdz katrai no iepriekš nosauktajām kategorijām saprast, vai konkrētais bērns ir piedzīvojis pavināšanu internetā jeb anglicki tulkojot – grooming.

Testu iespējams aizpildīt šeit: <https://sos.drossinternets.lv/>

Padomi bērniem un jauniešiem

BĪSTAMĀ

DRAUDZĪBA INTERNETĀ

- 1 Internetā cilvēki mēdz izlikties par kādu citu.
- 2 Reizēm sarakste sociālajos tīklos vai iecientākajā spēļu platformā var kļūt pārāk privāta un vairs nav tikai vienkārša parunāšanās.
- 3 Internetā pieaugušie mēdz iepazīties un uzsākt draudzību ar bērniem.
- 4 Uzmācšanās, pavadināšana un vardarbība diemžēl notiek arī Internetā.

IETEIKUMI,

KAS PALĪDZĒS PASARGĀT SEVI INTERNETĀ

UZMANIES, JA:

- ▲ Uzrunā tevi privāti un mēģina "ievilināt" privātā sarakstē;
- ▲ Vēlas, lai jūsu attiecības paliktu noslēpumā;
- ▲ Uzstāj, ka vēlas tevi satikt reālajā dzīvē un aicina satikties;
- ▲ Vēlas ar tevi runāt par tavu ķermeni un nereti arī par tava ķermeņa intīmajām daļām;
- ▲ Lūdz tavus fotoattēlus vai video;
- ▲ Vēlas uzzināt privātu informāciju – kur tu dzīvo, kurā skolā mācies, kur šobrīd atrodi u.tml.;
- ▲ Piedāvā tev naudu vai dāvanas;
- ▲ Mudina tevi ieslēgt kameru;
- ▲ Nepieņem "nē" kā atbildi un ir ļoti uzstājīgs.

RĪKOJIES NEKAVĒJOTIES:

- 🚫 Saglabā pierādījumus un nekādā gadījumā tos neizdēsi! Uzņem ekranuzņēmumus/foto ar sarakstes vēsturi.
- 🚫 Bloķē personu, kas veikusi pret tevi neatļautas darbības.
- 🚫 Zīno pieaugušajam, kam uzticies – mammai, tētim, radniekiem, skolotājam u.tml.
- 🚫 Meklē palīdzību, zvani pa Bērnu un jauniešu uzticības tālruni **116111** vai **uzticibastralunis.lv** raksti čatā un saņem atbalstu!
- 🚫 Ja piedzīvoji pavadināšanu internetā vai saņēmi draudus, nekavējoties zīno Valsts policijai **110!**

Ja tev ir sajūta, ka kaut kas nav kārtībā, labāk saziņu un draudzību internetā nekavējoties pārtrauc!
Notestē draudzību, ieņac sos.drossinternets.lv

Aktivitātes ietvaros VP izveidoja plašu publikāciju sēriju sociālajos tīklos (*Facebook, Instagram, TikTok, X* (iepriekš *Twitter*) utt.), sasniedzot 62 000 plašu auditoriju.

2023. gadā VP GKrPP KiAP amatpersonas piedalījās vairākās aktivitātēs, kas vērstas pret bērnu pornogrāfisko materiālu apriti:

- dalība operācijā “PERONS” - 2023. gadā īstenoja operāciju “PERONS”, tādā veidā vēršoties pret bērnu pornogrāfijas patērētājiem. Likumsargi kopumā veica četrpadsmit aizturēšanas un deviņpadsmit kratīšanas dažādās adresēs Latvijas teritorijā.
- Turpināta dalība Eiropola Eiropas daudznozarju platformas pret noziedzības draudiem (EMPACT) prioritātes CSE (Bērnu seksuāla izmantošana) darba grupā, iesaistoties Norvēģijas vadītajā projektā “Police - 2 – peer”, kura ietvaros failu apmaiņas tīklā “direct connect ++” tiek izplatīti viltus bērnu seksuālās izmantošanas materiāli, kuru saturs ir saistīts ar policijas preventīvām darbībām, brīdinot lietotājus par aizliegto materiālu izplatīšanu un to saistīto atbildību. Līdz šim brīdim no Latvijas ir augšupielādēti jau vairāk nekā 40 terabaiti minēto failu;
- Nacionālā projekta “IWOL” ietvaros, kas paredz domēnu vārdu bloķēšanu Latvijas IP adrešu segmentā, kuru saturs ir aizliegts, 2023.gadā bloķēti vairāk kā 6 900 000 mēģinājumi piekļūt domēniem (aizliegto vietņu sarakstā fiksēti vairāk kā 2693 domēni, kas pastāvīgi mainās) ar aizliegto saturu, kas tieši satur bērnu seksuālās izmantošanas materiālus. Projekta ietvaros ir piesaistīti 8 lielākie Latvijas interneta pakalpojumu sniedzēji, proti, TET (iepriekš Lattelecom), Baltcom, Latnet, Dautkom, LMT, Telia, Telenet un Bite, kuru darbība aptver vairāk kā 2 miljonus Latvijas abonentu.
- VP GKrPP KiAP (3. nodaļas amatpersona) joprojām ir Amerikas Savienoto Valstu Federālā izmeklēšanas biroja (FIB) VCACITF (Violence Crime Against Children International Task

Force) biedrs (kopš 2012. gada), kas dod iespēju reizi gadā satikt kolēģus no visas pasaules, kas strādā bērnu seksuālās izmantošanas noziegumu apkarošanas jomā, apmainīties ar labās prakses piemēriem, informāciju par izlūkošanas/izmeklēšanas jaunumiem, IT tehnoloģijām un novitātēm. Papildus tam, ir iespēja šāda tipa noziegumu izmeklēšanās izmantot tiešo kanālu ASV FIB, lai iegūtu informāciju no ASV interneta pakalpojumu sniedzējiem, neizmantojot Tiesiskās palīdzības lūgumus ļoti īsos laika periodos.

- VP GKrPP KiAP (3. nodaļas amatpersona) 2023. gadā pārstāvēja VP ikgadējā Eiropola ekspertu darba grupas sanāksmē “Victim Identification Task Force – 12” un “Victim Identification Task Force - 13”, kurās notika darbs ar Eiropolā uzkrāto bērnu seksuālās izmantošanas materiālu kategorizēšanu, izpēti, grupēšanu, analīzi un pavedienu meklēšana pētot to saturu. Divu nedēļu laikā notika iepriekš minēto materiālu analīze, kas kopsummā sasniedza 60 miljonus foto un video datņu. Darbā tika izmantotas tādas programmas kā “Photoshop”, “Griffeye Analyze” u.c., kā arī Interpola datu bāze ICSE, kurā visi izpētītie materiāli tika augšupielādēti un apstrādāti. Darba rezultātā kopā apstrādātas 460 sērijas ar materiāliem, 260 gadījumos noskaidrotas iespējamās nozieguma izdarīšanas valstis un/vai pilsētas, pēc kā visām valstīm nosūtīti 96 SIENA ziņojumi informācijas pārbaudei, tāpat provizoriski noskaidrotas 4 cietušu un 1 noziedznieka identitāte. Latvijas pārstāvis sekmīgi pārstāvēja VP, viņa darba rezultātā apstrādātas/izveidotas 13 jaunas sērijas, no kurām 11 noskaidrotas nozieguma izdarīšanas valstis un nosūtīti SIENA ziņojumi. Papildus šiem rezultātiem divās sērijās apstiprinājās, ka divi no pusaudžiem ir Latvijas pilsoņi, tika sniegts atbalsts citiem darba grupas dalībniekiem krievvalodīgu cietušo, nozieguma izdarītāju, kā arī iespējamās nozieguma vietu identificēšanā.
- VP GKrPP (3. nodaļas amatpersona) 2023.gada septembrī piedalījās “EMPACT Child sexual exploitation, File sharing/Training and operations” apmācību kursā Dānijā, Kopenhāgenā, kur tika papildinātas zināšanas un iegūta pilna piekļuve “CPS” datu bāzei, kas ir nacionālās operācijas “Perons” pamatā. Pēc apmācību beigām, katras dalībvalsts pārstāvim bija jāuzsāk ne mazāk kā 2 kriminālprocesi, jāveic aizturēšanas/krašanās un jāziņo par rezultātiem, kas tika veiksmīgi izdarīts. Arī operācija “Perons” joprojām turpinās.
- VP GKrPP KiAP (3. nodaļas amatpersona) laikā no 07.05. līdz 19.05.2023. pārstāvēja VP Eiropola ikgadējā ekspertu darba grupas sanāksmē “Victim Identification Task Force – 13”, kas notika no 05.05. - 17.11.2023. Hāgā, Nīderlandē. Kopumā 2 nedēļu laikā tika apstrādātas 432 sērijas ar minētajiem materiāliem. 285 gadījumos tika noskaidrotas iespējamās nozieguma izdarīšanas valstis un/vai pilsētas, sakarā ar to visu valstu kompetentajām institūcijām tika nosūtīti 120 SIENA ziņojumi informācijas pārbaudei; 74 sērijās provizoriski identificēti upuri/noziedznieki; 3 cietušie bērni no Spānijas un Francijas tika identificēti un aizsargāti, 2 noziedznieku identitātes darba grupas rezultātā tika noskaidrotas un identificētas, kā arī tie tika aizturēti; Latvijas pārstāvja sniegums šajā darba grupā bija ļoti sekmīgs jo apstrādāja/izveidoja 17 jaunas sērijas, no kurām 14 tika noskaidrotas iespējamās nozieguma izdarīšanas valstis un/vai pilsētas, sakarā ar ko nosūtīti visu valstu kompetentajām institūcijām SIENA ziņojumi to pārbaudei, papildus šiem rezultātiem vienā sērijā apstiprinājās, ka viena no divām nepilngadīgajām personām ir Latvijas pilsonis, par ko tika informēta kompetentā iestāde un tika ierosināta krimināllieta, papildus iepriekš minētajam 17 reizes tika sniegta palīdzība citiem dalībniekiem, identificējot krievvalodīgos cietušos un nozieguma izdarītājus, kā arī iespējamās nozieguma vietas.

3.2. IeVP veiktie preventīvie pasākumi

Atbilstoši kompetencei veicot prevencijas darbu, Pārvalde nodrošina resocializācijas pasākumu īstenošanu notiesātajām personām un sociālās rehabilitācijas aktivitātes personām, kuras ieslodzījuma vietās bija ievietotas drošības līdzekļa – apcietinājums, izpildei.

2020. - 2023.gadā resocializācijas plāns tika noformēts ikvienam notiesātajam, par pamatu ņemot nepilngadīgā notiesātā risku un vajadzību izvērtējuma individuālos rezultātus. Resocializācijas plānā ir iekļauti resocializācijas līdzekļi (izglītošana, t.sk. iesaistīšana speciālās izglītības programmās un profesionālās izglītības programmās, sabiedriski lietderīga nodarbināšana, sociālo problēmu risināšana, psiholoģiskās palīdzības pasākumi, resocializācijas programmas un brīvā laika pasākumi), kuri veicina nepilngadīgās personas atturēšanos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas pēc atbrīvošanas.

Papildus 8 (astoņām) resocializācijas programmām, kuras ieslodzījuma vietās tika īstenotas recidīva mazināšanai, 2023. gadā praksē tika ieviestas 2 (divas) Eiropas Sociālā fonda projekta Nr.9.1.3.0/16/I/001 "Resocializācijas sistēmas efektivitātes paaugstināšana" (turpmāk – Projekts) ietvaros pārņemtas resocializācijas programmas:

1. Vardarbības mazināšanas programma²⁷ (darbam ar šo programmu ir apmācīti 15 Pārvaldes un tās struktūrvienību nodarbinātie);
2. "Racionalitāte un resocializācija 2", ar divām apakšprogrammām "R&R2 ADHD"²⁸ un "R&R2 MHP"²⁹ (darbam ar šo programmu ir apmācīti 12 Pārvaldes un tās struktūrvienību speciālisti).

Lai mazinātu atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risku, kas saistīts ar apreibinošo vielu pārmērīgu lietošanu, Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem tiek īstenota Minesotas 12 soļu programma, kā arī ir organizētas sadraudzību "Anonīmie alkoholiķi" un "Anonīmie narkomāni" sanāksmes.

2023. gadā sadarbībā ar Valsts probācijas dienestu Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem, Liepājas cietumā un Rīgas Centrālcietumā tika īstenota probācijas programma "Pārmaiņu ceļš 2", kuras mērķa grupa ir personas, kuras ir izdarījušas noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaižskaramību. Minētā programmā tika iesaistītas 19 notiesātās personas, tostarp 6 personas Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem.

Projekta ietvaros 2023. gadā tika pilnveidota atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riska un notiesātā resocializācijas vajadzību novērtēšanas procedūra, izstrādājot jaunu izvērtēšanas instrumentu - Riska un vajadzību novērtēšanas instruments vispārējā recidīva riskam (turpmāk - RVN-V), un tā digitālo vidi.

RVN-V ir 4 (četri) galvenie mērķi:

1. prognozēt vispārējo recidīvu;
2. noteikt resocializācijas vajadzības, ar kurām ir jāstrādā, izmantojot resocializācijas līdzekļus, lai mazinātu recidīva risku;
3. novērtēt un noteikt izmaiņas, kas soda izpildes laikā novērotas izvērtētajās resocializācijas vajadzībās, kā arī kopējā riska līmenī;
4. noteikt resursus, kuru stiprināšana var atturēt notiesāto no atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.

²⁷ Vardarbības mazināšanas programma - sociālās uzvedības korekcijas programma, kas paredzēta, lai mazinātu vardarbības risku notiesātām personām ar antisociālās uzvedības un / vai vardarbības vēsturi, tai skaitā notiesātiem ar psihopātijas iezīmēm vai antisociālās personības traucējumiem.

²⁸ "R&R2 ADHD" - Spriestspējas un rehabilitācijas programma nepilngadīgajiem un pieaugušajiem ar uzmanības deficīta un hiperaktivitātes sindromu (R&R2 for ADHD Youths and Adults);

²⁹ "R&R2 MHP" - Spriestspējas un rehabilitācijas programma nepilngadīgajiem un pieaugušajiem ar psihiskās veselības traucējumiem (R&R2 for Youth and Adults with Mental Health Problems)

Tāpat 2023. gadā tika izveidota un Projekta ietvaros aprobēta brīvprātīgā darba sistēma ieslodzījuma vietās, līdz ar ko 2023. gadā palielinājies nepilngadīgajiem ieslodzītajiem organizēto brīvā laika pavadīšanas (kultūras, informatīvos, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumi) aktivitāšu skaits (2022. gadā – 63 pasākumi, no tiem 7 aktivitātes organizēja brīvprātīgie vai nevalstiskās organizācijas; 2023. gadā – 110 pasākumi, no tiem 47 organizēja brīvprātīgie).

3.3. VPD veiktie preventīvie pasākumi

Probācijas programmas ir viens no efektīvākajiem uzraudzības elementiem un palīdz konstruktīvi un strukturēti strādāt ar probācijas klientu domāšanas, attieksmes un uzvedības maiņu. Ar probācijas programmu palīdzību probācijas klientiem tiek sniegta iespēja analizēt dzīves situācijas, to cēloņu un seku sakarības, mazināt domāšanas kļūdas, riskus un veicināt atbildības uzņemšanos, kā arī stiprināt probācijas klienta resursus.

Probācijas programmās iesaista probācijas klientus, kuriem tiek noteikts vidējs, augsts vai ļoti augsts atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risks, ir atbilstošs uzraudzības perioda ilgums un nav konstatēti faktori, kas nepieļauj probācijas klienta iesaisti probācijas programmā (piemēram, noteikta veida garīga rakstura un uzvedības traucējumi).

VPD īsteno septiņas sociālās uzvedības korekcijas programmas:

1. Cieņpilnu attiecību veidošana;
2. Vielu lietošanas menedžments;
3. Emociju menedžments;
4. Motivācija izmaiņām;
5. Uzmanību! Gatavību! Starts!;
6. Pārmaiņu ceļš 1 – darbam sabiedrībā;
7. Pārmaiņu ceļš 2 – darbam ieslodzījuma vietās.

VPD īsteno divas sociālās rehabilitācijas programmas:

1. Dzīves skola – 2;
2. Vienkārši par sarežģīto.

2022. gadā probācijas programmās tika iesaistīti 342 probācijas klienti, no kuriem astoņi bija nepilngadīgi. Savukārt 2023. gadā probācijas programmās tika iesaistīti 318 probācijas klienti, no kuriem 11 bija nepilngadīgi.

Visbiežāk nepilngadīgie probācijas klienti tiek iesaistīti probācijas programmās "Motivācija izmaiņām" un "Uzmanību! Gatavību! Starts!", jo minētās probācijas programmas ir īpaši jauniešu mērķauditorijai izstrādātas probācijas programmas, kā arī probācijas programmā "Dzīves skola 2", kas ir rehabilitācijas programma personām, kuras ir pakļautas sociālās atstumtības riskam un kurām trūkst dažādas pamatprasmes, sociālās prasmes (nepilngadīgā iesaiste šajā probācijas programmā var veicināt viņa iekļaušanos sabiedrībā un kādu grūtību atrisināšanu). Nepilngadīgo iesaiste citās probācijas programmās ir ierobežota gan programmu specifikas dēļ, gan saistībā ar probācijas programmu grupu komplektēšanu, kad tiek pievērsta īpaša uzmanība, kas būs citi grupas dalībnieki.

Starpinstitūciju sadarbības sanāksmes

Darbā ar nepilngadīgu probācijas klientu VPD var organizēt starpinstitūciju sadarbības sanāksmes, kurās piedalās dažādu institūciju pārstāvji un speciālisti, kuri savas kompetences ietvaros bijuši iesaistīti darbā ar nepilngadīgo probācijas klientu. Savukārt probācijas novērošanā VPD starpinstitūciju sadarbības sanāksmes izmanto kā pastāvīgu darba metodi, lai koordinētu probācijas klientam VPD un citu institūciju kompetences ietvaros nodrošināmos pasākumus un mazinātu risku, ka probācijas klients izdara jaunu likumpārkāpumu.

Starpinstitūciju sadarbības sanāksmes ietvaros katra konkrētā situācija tiek skatīta vairākos griezumos: darbs ar nepilngadīgo probācijas klientu, esošie un potenciālie cietušie, iesaistīto institūciju loma (pienākumi) un atbildība darbā ar nepilngadīgo un tā ģimeni, sabiedrības līdzatbildība, kopīga mērķa – mazināt risku, ka nepilngadīgais izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu – sasniegšanai. 2022. gadā VPD organizēja 124 starpinstitūciju sadarbības sanāksmes, kuru ietvaros ir izskatīti nepilngadīgo probācijas klientu gadījumi, savukārt 2023. gadā – 168 starpinstitūciju sadarbības sanāksmes.

Atbalsta vajadzību un resursu novērtējums

VPD, īstenojot probācijas novērošanu, darbā ar probācijas klientu veic atbalsta vajadzību un resursu novērtēšanu, izmantojot Amerikas Savienotajās Valstīs speciāli darbā ar bērniem un jauniešiem izstrādātu, pierādījumos balstītu un pētījumos pārbaudītu instrumentu (turpmāk – AVRN instruments). AVRN instrumenta mērķis ir identificēt bērna vai jaunieša dzīvē pastāvošās problēmas un grūtības jeb atbalsta vajadzības, kuras nepieciešams risināt, lai bērns vai jauniešs pēc iespējas sekmīgi spētu funkcionēt ikdienas dzīvē un sabiedrībā, tai skaitā aplūkot arī bērna vai jaunieša aprūpētāja (parasti – vecāku) vajadzības un stiprās puses, kuras ietekmē bērna vai jaunieša dzīvi. Vienlaikus AVRN instruments palīdz saskatīt arī bērna vai jaunieša stiprās puses jeb resursus, kurus iespējams izmantot bērna vai jaunieša pilnvērtīgas attīstības un funkcionēšanas veicināšanai. Pēc novērtējuma veikšanas iegūtos rezultātus VPD izmanto, lai noteiktu nepieciešamās intervences un izvērtētu piesaistītos pakalpojumus.

3.4. BAC veiktie preventīvie pasākumi

No 6.–12. februārim tika rīkota kampaņa “Es izvēlos runāt”. Kampaņas galvenais mērķis ir veicināt sabiedrības izpratni par bērnu drošību internetā, vēršot īpašu uzmanību uz vardarbību tiešsaistes vidē. Sociālajos tīklos arī tika piedāvāti īsi videopadomi drošākai interneta un tehnoloģiju lietošanai.

No 24. - 28. martam Uzticības tālrunis uzsāka jaunu kampaņu “Atpazīsti savu spēku”, kas vērsta uz bērnu un pusaudžu iekšējo resursu atpazīšanu. Lai palīdzētu bērniem, pusaudžiem un arī vecākiem izzināt atvašu iekšējo spēku, kampaņas laikā tika publicēti materiāli, kuros apkopotas metodes sava iekšējā spēka atpazīšanai, kā arī apzinātības un līdzjūtības pret sevi trenēšanai. Papildus kopā ar bērniem un pusaudžiem tika izstrādāti nelieli, iedvesmojoši video, kas ļauj labāk iepazīt savas unikālās spējas un īpašības.

No 2023. gada 26. aprīļa līdz 2023. gada 30. jūnijam tika piedāvāta iespēja pieteikties Ģimenes psihoterapijas konsultāciju saņemšanai. Maksimālais konsultāciju stundu skaits – 12.

2023. gada 11. maijā BAC rīkoja konferenci – domnīcu “Uzspēlējam?”. Kopā ar jauniešiem, spēļu nozares pārstāvjiem, kā arī citiem speciālistiem tika diskutēts par to, vai tiešsaistes un datorspēles ir jēgpilns laika pavadīšanas veids un vai tām maz ir kāds piensums? Kādi var būt riski spēlēs? Vai spēles var būt nākotnes profesija?

2023. gada 18. maijā BAC organizēja konferenci “Atbalsts pusaudžu dzīvē”. Tās laikā tika sniegta aktuāla un praktiska informācija par iespējām sniegt palīdzību un atbalstu pusaudžiem krīzes situācijās un gadījumos, kad tas nepieciešams, izmantojot dažādus pieejamos resursus un sadarbības veidus. Ar šo konferenci tās organizētāji cer palīdzēt speciālistiem savlaicīgāk pamanīt brīdi, kad pusaudzis ar savu uzvedību sauc pēc palīdzības un gaida atbalstu no pieaugušo puses.

2023. gada septembrī un oktobrī BAC organizēja četras reģionālās domnīcas “Pirmsskolas izglītības iestāde – starts bērna izaugsmei”. Domnīcu mērķis bija palielināt vienotu bērnu atbalsta sistēmā strādājošo izpratni par bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanas aspektiem. Domnīcās Rēzeknē, Liepājā, Valmierā un Bauskā tika apzinātas pirmsskolas izglītības iestāžu darbinieku

profesionālās darbības veikšanai nepieciešamās zināšanas, prasmju vajadzības un nepieciešamais atbalsts, lai stiprinātu pirmsskolas izglītības iestāžu speciālistu sadarbību ar bērnu, vecākiem un institūcijām.

2023. gada 4. oktobrī BAC sadarbībā ar Labklājības ministriju un nodibinājumu “Centrs Dardedze” rīkoja darba konferenci “Būt uz vienas lapas reaģēšanā uz bērnu izmantošanas gadījumiem”. Diskusijas mērķis bija apzināt “pelēkos” laukumus reaģēšanā uz iespējamiem bērnu seksuālas izmantošanas gadījumiem un vienoties par to, kā tos aizpildīt.

BAC un Uzticības tālrunis 116111 no 21.- 26. novembrim rīkoja informatīvo akciju “Pārtrauc klusēšanu!”. Tās mērķis ir pievērst sabiedrības uzmanību seksuālās vardarbības problēmai, aicinot nepieciešamības gadījumā saņemt psihoemocionālu un informatīvu atbalstu jautājumos, kas saistīti ar seksuālu vardarbību, kas vērsta pret bērnu.

2023. gada 4. decembrī rīkota diskusija “Viedierīces šūpulī – bērnība digitālajā laikmetā” par bērniem un viedierīču izmantošanu.

BAC Uzticības tālrunis 116111 no 20. decembra līdz 27. decembrim rīkoja Ziemassvētku kampaņu “Uzticies... Tevi dzirdēs un sapratīs”. Kampaņas laikā ikviens tika aicināts izmantot iespēju sazināties ar Uzticības tālruņa speciālistiem, ne tikai zvanot uz 116111, bet arī rakstot tērzētavā (tērzētava strādā darba dienās no pulksten 12:00 – 20:00, tērzētavas logs meklējams mājaslapā www.uzticibastalrunis.lv), rakstot uz e-pastu uzticibaspasts116111@bti.gov.lv, vai lejupielādējot bezmaksas aplikāciju “Uzticības tālrunis”, caur kuru iespējams sazināties ar Uzticības tālruņa speciālistiem sev vispiemērotākajā un ērtākajā veidā.

EEZ projekta Nr. EEZ/LM/2020/5 “Atbalsts Barnahus ieviešanai Latvijā” ietvaros tika atklāta “Bērna māja”. “Bērna māja” ir zem viena jumta pieejams speciālistu atbalsts seksuālā vardarbībā cietušiem bērniem un to nevardarbīgajiem tuviniekiem, lai nodrošinātu saudzīgu attieksmi izmeklēšanas ietvaros un piekļuvi tiesu sistēmai, izvairītos no atkārtotas traumatizēšanas, notikušo atkārtoti stāstot dažādiem speciālistiem, un nodrošinātu psihosociālo atbalstu bērna atlabšanai un traumas seku pārvarēšanai.

4. Konstatētās problēmas - izaicinājumi

Savu aktualitāti stabili saglabā likumpārkāpumi, kas saistīti ar smēķēšanu, narkotiku, alkohola un citu apreibinošo vielu lietošanu. Nepilngadīgas personas visbiežāk tiek administratīvi sodītas par smēķēšanu, alkohola un citu apreibinošo vielu lietošanu. Līdz ar to ir akūts jautājums par pierādījumos balstītu intervenču klāstu un pieejamību, lai mazinātu atkarību izraisošo vielu lietošanu, kā arī efektīvāk jāveic pasākumi minēto vielu pieejamībās un izplatības ierobežošanas jomā.

Gadījumos, ja bērns tiek ievietots slimnīcā VSIA “Slimnīca “Ģintermuiža””, pakalpojuma saņemšanai, bet pats pēc savas iniciatīvas slimnīcu atstāj, bērns no pakalpojuma saņemšanas tiek atskaitīts. Trūkst piespiedu mehānisma, lai nodrošinātu, ka bērns saņem pakalpojumu un neapdraud sevi un citus.

Bērniem, kuriem identificēti garīgās veselības un attīstības traucējumi un ir veikta padziļināta psiholoģiska izpēte, piešķirts speciālās izglītības programmas kods, nereti ir jālieto speciālistu izrakstīti medikamenti. Ja bērns nelieto medikamentus, neapmeklē speciālistus vai nesadarbojas ar speciālistiem un turpina apdraudēt sevi un citus, nav mehānisma, kā piemērot piespiedu speciālista apmeklēšanu, ārstēšanu vai pagaidu ievietošanu ārstniecības iestādē pakalpojuma saņemšanai.

Kā problēma jānorāda arī bērnu ievietošanas VP NPUG daudzi gadījumi. Kaut gan BTAL 60. pantā ir noteikts, ka bērns, kas nonācis policijas iestādē BTAL 59. panta pirmās daļas 4. - 7. punktā uzskaitītajos gadījumos primāri ir jānogādā krīzes centrā, bērnu vecākiem, audžuģimenei, bērnu aprūpes iestādē, kuru viņš pametis, vai to pilnvarotai personai, tomēr praksē joprojām pastāv gadījumi, kad bērns, lai atrisinātu atskurbšanas, izmitināšanas un uzturēšanas problēmu, tiek nogādāts VP NPUG. Minētie gadījumi norāda uz nepieciešamību risināt jautājumu par atbilstošu atbalsta pasākumu ieviešanu un telpu ierīkošanu.

Aktuāls jautājums ir par rīcību un risinājumiem gadījumos, kad noziedzīgu nodarījumu izdara nepilngadīgais, kas nav sasniedzis 14 gadu vecumu, kā arī gadījumos, kad ir izsmelti visi sabiedrībā pieejamie resursi un bērns apdraud sevi un citus. Būtisks nosacījums tam ir nekavējoša bērnu izolācijas nodrošināšana atsevišķos gadījumos, kas ne tikai novērstu jauna nozieguma izdarīšanas riskus, bet arī pasargātu pašu bērnu no iespējama nozieguma izdarīšanu pret viņu. Turklāt, šāda pieeja nodrošinātu gan bērna uzraudzību, kontroli, tūlītēju izvērtēšanu un nepieciešamo pakalpojumu nodrošināšanu, gan arī neradītu pārējai sabiedrībai, tai skaitā nepilngadīgiem likumpārkāpējiem, nevēlamus signālus, kas var rezultēties ar nihilistisku attieksmi un turpmāku likumu ignorēšanu. Līdz ar to ir vitāli svarīgi pēc iespējas ātrāk realizēt Tieslietu ministrijas virzīto ieceri izveidot "Terapeitisko māju" augsta riska pusaudžiem.

Jautājumā par nepilngadīgajiem cietušajiem secināms, ka pēc nozieguma veida bērni visbiežāk cieš no cietsirdības un vardarbības, kā arī no noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar dzimumneaizskaramību. Jāatzīmē, ka ir pieaudzis uzsākto administratīvā pārkāpuma procesu skaits par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu, kā arī par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu, kā arī par pret bērnu vērstu agresīvu uzvedību. Minētie problēmjautājumi norāda uz to, ka bērnu kā cietušo jautājums skar kopējo bērnu labbūtību Latvijā un ir risināms kompleksi.

Ceļu satiksmes negadījumos cietušo bērnu skaits joprojām ir liels. Ievērojams pārkāpumu skaits ir saistīts ar noteikumu pārkāpšanu, kuri paredz bērnu pārvadāšanai paredzēto drošības līdzekļu lietošanu. Līdz ar to jāplāno pasākumi pievēršot pastiprinātu uzmanību gan mazāk aizsargāto ceļu satiksmes dalībnieku, gan autovadītāju dalībai ceļu satiksmē, skaidrojot riskus, kas rodas Ceļu satiksmes noteikumu neievērošanas gadījumos, veicinot atbildības sajūtu ikvienam ceļu satiksmes dalībniekam par savu un citu ceļu satiksmes dalībnieku drošību.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 67.² panta otro daļu NPAIS mērķis ir veicināt bērnu tiesību un interešu aizsardzību, nodrošinot nepieciešamās informācijas apstrādi un sekmējot starpinstiūciju sadarbību. Esošais NPAIS ietvars neļauj agrīni pamanīt un risināt bērnu vajadzības. NPAIS dati sāk atspoguļoties tikai tad, kad bērns jau ir nonācis konfliktā ar likumu, piedzīvojis būtisku traumu, piemēram, vardarbību vai novārtā pamešanu. Ir nepieciešams jauns risinājums, kas ļautu sistēmu lietot gadījumu vadībā, kā arī agrīnās prevencijas nolūkos.

Ievērojot to, ka 2023. gadā valstī ir palielinājies nepilngadīgo personu skaits vecumā no 14 līdz 17 gadiem, pret kurām uzsākti administratīvā pārkāpuma procesi, kā arī ņemot vērā, ka ir samērā augsts nepilngadīgo īpatsvars, kuri, atrodoties prevencijas uzskaitē, izdara noziedzīgus nodarījumus vai administratīvos pārkāpumus, kā arī to, ka 2023. gadā palielinājies nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits, kaut īpatsvars būtiski nav mainījies un veido 1,7 %, kā arī, ņemot vērā, ka no 87 nepilngadīgajiem probācijas klientiem 37 nepilngadīgajiem kriminālsods – sabiedriskais darbs - bija piemērots atkārtoti (divas vai vairāk reizes pēc kārtas), būtiski būtu vērtējama BTAL 58. pantā paredzēto pašvaldībās izstrādāto uzvedības korekcijas programmu ietekme, proti, vai programmu saturs un tajās iekļautie pakalpojumi atbilst bērnu vajadzībām un sasniedz programmu mērķi, vai pašvaldībās ir pietiekoši bērnu uzvedības korekcijai nepieciešamie pakalpojumi un pasākumi. Bez tam pašvaldībās ir jābūt vienotai izpratnei par profilakses lietas un uzvedības sociālās korekcijas programmas saturu bērniem. Tām ir jābūt izstrādātām ikvienam bērnam, atbilstoši BTAL 58. pantā noteiktajām prasībām, ietverot bērna vajadzībām atbilstošu

pasākumus un nodrošinot pēctecību arī gadījumos, kad bērns maina dzīvesvietu. Pašvaldībās ir jābūt arī vienotai pieejai, nosakot gadījuma vadītāju darbā ar bērnu.

Esošā situācija bērnu noziedzības un bērnu kā cietušo jomā liecina, ka nepilngadīgo personu likumpārkāpumu prevencijas sistēma tikai daļēji sniedz vēlamos rezultātus. Joprojām pastāv virkne problēmu, kuras risināmas kompleksi līdzdarbojoties dažādām institūcijām, liekot bērnu intereses kā valstiska mēroga prioritāti un paredzot tam atbilstošus finanšu un atbalsta cilvēkresursus.